

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA PLZEŇ

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Trestně právní aspekty výslechu v přípravném řízení

ROČNÍK 2011/2012

Václav VANĚK

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: Trestněprávní aspekty výslechu v přípravném řízení zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury“.

Rád bych tímto poděkoval JUDr. Simoně Stočesové, Ph.D., LL. M. za vstřícnou pomoc při konzultacích nad mou prací.

Obsah	
Použité zkratky.....	4
1. Úvod.....	5
2. Dokazování.....	7
Historický přehled.....	8
Důkazní prostředky.....	10
Důkazy.....	11
Předmět a rozsah dokazování.....	13
Průběh dokazování.....	17
Fáze prověřovací.....	18
Fáze vyšetřování.....	18
Dokazování ve zkráceném přípravném řízení.....	19
Předběžné projednání žaloby.....	19
Dokazování v hlavním líčení.....	20
Dokazování v odvolacím řízení.....	23
Dokazování ve vykonávacím řízení.....	24
Zvláštní svědecká povinnost.....	24
Účast na zvláštním způsobu dokazování.....	24
Konfrontace.....	25
Rekognice.....	25
Vyšetřovací pokus.....	26
Rekonstrukce.....	27
Prověrka na místě.....	28
Nezákonné důkazy.....	28
3. Výslech jako důkazní prostředek.....	29
Výslech obviněného.....	29
Výslech svědka	32
Zákaz a odepření svědecké výpovědi	33
Průběh výslechu svědka	35
Psychologie výslechu.....	39
4. Specifika výslechu v přípravném řízení.....	47
Přípravné řízení.....	47
Účel a funkce přípravného řízení a jeho význam pro trestní řízení.....	50
Diferenciace forem přípravného řízení v českém právním řádu.....	52
Orgány činné v přípravném řízení	54
Soud.....	55
Státní zástupce.....	55
Policejní orgán.....	56
Vyhledávání a důkazní prostředky.....	58

Podání vysvětlení.....	61
Podání vysvětlení podle trestního řádu.....	63
Podání vysvětlení po novelizaci trestního řádu účinné od 2012.....	64
Možnosti výslechu v přípravném řízení.....	67
Výslech znalce v přípravném řízení.....	68
Výslech v průběhu vazebního zasedání.....	68
Specifika trestního řízení dětí a mládeže.....	69
Nedostatek právní pomoci v přípravném řízení ve věcech dětí mladších patnácti let.....	71
5. Srovnání s vybranou zahraniční literaturou.....	74
Slovensko.....	74
Polsko.....	75
6. Závěr	76
Anotace.....	78
Abstract.....	79
Použité zdroje.....	80
Odborné publikace	80
Odborné články.....	81
Právní předpisy a mezinárodní smlouvy.....	82
Soudní judikatura.....	82
Další prameny.....	82

Použité zkratky

TrŘ zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

TZ zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

OSŘ zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

LZPS Listina základních práv a svobod

EÚLP Evropská úmluva lidských práv

ZSM zákon o soudnictví ve věcech mládeže

ÚS Ústavní soud České republiky

NS Nejvyšší soud České republiky

1. Úvod

Mezi důležité součásti trestního řízení patří proces dokazování, v České republice je upraven zákonem č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“), ve znění pozdějších předpisů. V trestním řízení je snaha orgánů činných v trestním řízení pomocí důkazních prostředků a jejich prostřednictvím získaných důkazů objasnění vyšetřovaných skutků a prostřednictvím důkazů zrekonstruovat celý jeho průběh.

Trestní řád poskytuje orgánům činným v trestním řízení řadu variant důkazních prostředků, mezi nimiž čelní místo zastává a v minulosti i zastával výslech. Vzhledem k tomu, že výslech patří mezi nejstarší důkazní prostředky, prošel dlouhým vývojem, kdy z důvodu působení na vyslýchaného, byly do jeho průběhu zařazeny poznatky z různých vědních oborů. Jde především o obory z oblasti psychologie, forenzní psychologie, viktimologie a kriminalistiky.

Svou práci jsem zaměřil na „Trestně právní aspekty výslechu v přípravném řízení“.

V první části této práce jsem se soustředil na dokazování, jak již z historického hlediska, tak i na jeho průběh v dnešním trestním řízení podle platného trestního řádu.

Ve druhé části práce jsem se zaměřil na důkazní prostředky - výslech a jeho právní aspekty, postupy podle trestního řádu týkající se podezřelého, obviněného, svědka, poškozeného a znalce. Rovněž se zmiňuji o některých zvláštních způsobech výslechu a jeho následné využitelnosti v trestním řízení podle trestního řádu platného v České republice. Z důvodu možné obtížnosti výslechu mladistvých, dětí, a osob s poškozenou nebo zcela vymizelou možností komunikace jsem do práce zařadil i jednu část o psychologické stránce výslechu, která nesmí být opomenuta, neboť např. u mladistvých, dětí a osob s komunikačním omezením, je zvláštní přístup důležitý z důvodu získání adekvátní, a pro další trestní řízení využitelné výpovědi, jak již po stránce právní, tak i z důvodu srozumitelnosti a výpovědní hodnoty.

Třetí část práce je věnována výslechu v přípravném řízení, jeho důkazní hodnotě a neodkladným a neopakovatelným úkonům včetně rolí, kterou v nich hraje státní zastupitelství a soud.

Ve čtvrté části se zabývám srovnáním výslechu a přípravného řízení české právní úpravy s úpravami zahraničními a to konkrétně s Polskou a Slovenskou.

V závěru práce bych rád nabídl zamyšlení nad současnou úpravou přípravného řízení, zejména nad výslechy prováděné v tomto řízení a na jejich hodnotu pro celé řízení včetně negativních dopadů, jak na přesnost výpovědní hodnoty, tak i na zatěžování vyslýchaných.

2. Dokazování

Historický přehled

Přestože tato práce není zaměřena bezprostředně pouze na dokazování v trestním řízení, považuji za nutné se zmínit ve zkrácené podobě o historii důkazního řízení a porovnat ji s nynější právní úpravou dokazování v trestním řízení. Za historickou hranici pro tuto práci, pokud se budeme posouvat zpět do historie, považuji období stavovského státu. Starší právní úpravy, jak se domnívám, nejsou z důvodu rozsahu této práce adekvátní.

V době stavovského státu navazovalo procesní právo na podstatně starší, obyčejovou právní úpravu. Postupně dochází k oddělení trestního a civilního procesu, začíná se objevovat také dělení na soudy šlechtické a městské. V této době mělo řízení u soudů šlechtických obžalovací charakter a používání tortury jako důkazního prostředku bylo zásadním způsobem omezeno.

Druhy a způsoby dokazování byly odlišné, nejen podle druhu soudu, postavení osob, ale i podle deliktu u nich projednávaného.

V obecné rovině je možno dělit používané důkazy na iracionální, které byly historicky starší a nové tzv. racionální. První kategorie představovala zejména torturu, ale i určité typy ordálů a očišťujících přísah. Ve druhé skupině, šlo již o druhy důkazních prostředků známé i našemu trestnímu řádu, jednalo se o výpovědi osob, znalecká zkoumání, ohledání a jiné věcné a listinné důkazy.

Nejznámějším stavovským důkazním prostředkem byla nepochybně tortura. Jednalo se o použití fyzického násilí za účelem dosažení přiznání obviněného¹. Tortura byla v podstatě mučením, které za působení bolesti měla vést ke zjištění pravdy, tj. i k doznání obviněného.

Doznání obviněného bývalo doslovně zapsáno do takzvaných smolných knih, které nám dnes poskytují cenné informace o dřívějších dobách.

Tortura byla nejčastěji používaným druhem důkazního prostředku ve feudálním procesu. O uložení tortury bylo rozhodováno soudem, který vydal rozsudek. Proti rozsudu se mohl obžalovaný k uvedenému soudu odvolat. Způsoby tortury a

¹Musil, J. - Kratochvíl, V. - Šámal, P. a kol.: Kurz trestního práva. Trestní právo procesní, C.H.BECK, Praha, 1999, první vydání, str. 228

jejího použití upravují již trestní zákoníky císaře Ferdinanda III. z roku 1656 a Josefa I. z roku 1707 ovšem až v tereziánském trestním zákoníku z roku 1768 jsou konkrétní a taxativně vymezená pravidla tortury.

Za jeden z nejdůležitějších trestně právních předpisů v historii na našem území je jistě trestní zákoník Josefa I.², ze kterého je patrné posílení inkvizičního procesu. V tomto zákoníku jsou stadia dokazování rozdělena na dvě části inkvizici všeobecnou a inkvizici speciální. Po zákoníku Josefa I., následoval trestní zákoník Marie Terezie z roku 1768³, ve kterém se objevuje takzvaná formální důkazní teorie, kdy se jedná o přesně zákonem upravený postup provádění a hodnocení důkazů. Zákoník stanovil a konkrétně určil přesvědčivost a důkazní sílu jednotlivých důkazů a způsob jejich hodnocení. Důkazní břemeno bylo zcela kladeno na obviněného, kdy byl považován za vinného a byl nucen prokazovat svoji nevinu. Pro soud to znamenalo snadnější práci, protože na něm spočívalo jen hodnocení materiální stránky důkazů. Tento zákoník změnil i použití tortury pokud se týká jejího druhu a délky, kdy bylo možné obviněného vyslýchat. Dále umožňoval používání tortury pouze při prokazování těžkých zločinů, kdy mohl být uložen i trest smrti. Ovšem již v roce 1776 vešel v účinnost zákaz císařovny Marie Terezie o použití tortury pro celé soudnictví, jako dílčí změna tereziánského trestního zákoníku v celé habsburské monarchii. Následně byla tortura v novém Obecném soudním řádu kriminálním z roku 1787 definitivně zrušena.

K vydání nového trestního řádu došlo v roce 1850⁴ byla v něm patrná snaha o překonání inkvizičního procesu, avšak po potlačení revoluce z roku 1848 a nástupem upevňování absolutismu nabyly účinnosti trestní řád z roku 1853, ve kterém byly obnoveny původní zásady trestního řízení.

Dvacet let od zániku trestního řádu z roku 1853, byl vytvořen nový trestní řád z roku 1873⁵ kde je již zakotven nový způsob trestního procesu, na základě obžalovacím, se zásadou veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti. Obsahoval také volné hodnocení důkazů, důkazní prostředky jako výslech obviněného a svědků,

²tzv. Constitutio Criminalis Josephina z roku 1707

³tzv. Constitutio Criminalis Theresiana z roku 1768

⁴tzv. Würthův

⁵tzv. Glaserův

znalecké posudky, ohledání osob a věcí a listinné důkazy. Vyspělost tohoto právního předpisu ukazují i ustanovení o dokazování, kdy je zaveden zákaz výslechu a zproštění povinnosti svědčit v některých případech, jsou zakázány kápiciozní a sugestivní otázky, stejně jako není možno využívat sliby a hrozby při výslechu. Soudci náležela povinnost zjistit veškeré okolnosti činu, kdy ani doznání obžalovaného jej této povinnosti nezbavovalo. Účinnost trestního řádu z roku 1873 byla na našem území v podstatě až do roku 1950, do vydání zákona o trestním řízení soudním č. 87 z roku 1950, i v této normě došlo v části dokazování na návaznost na předcházející právní úpravu. Z politických důvodů, bylo ale jeho uplatňování v praxi problematické, doznání se opětovně stávalo klíčovým prvkem při dokazování.

V další úpravě procesu v trestním řízení, která byla uvedena v zákoně č. 64/1956 Sb., byly zavedeny některé nové prvky, např. předběžné projednání obžaloby.

V lednu 1962 nastala účinnost současného zákona o trestním řízení soudním č. 141/1961 Sb. V tomto zákoně je dokazování rozděleno na dvě části, část obecnou, která je obsažena především v § 89 TrŘ. a na zvláštní část, kde jsou v § 90-§ 118 TrŘ obsaženy jednotlivé důkazní prostředky. K poslední velké změně v současné procesně právní úpravě došlo zákonem č. 265/2002 Sb., kdy byla posílena pozice stran v dokazování a rovněž zdůrazněno kontradiktorní řízení spojeného se zásadou rovnosti zbraní.

Důkazní prostředky

Pojmem důkazní prostředek se rozumí činnost orgánu činného v trestním řízení nebo oprávněné strany trestního řízení, která slouží k poznání skutečnosti, jež má být dokazováním zjištěna⁶. Jde tedy o prostředek sloužící k získání možných poznatků o předmětech dokazování.

V trestním řádu v § 89 odst. 2 jsou demonstrativně vyjmenovány tyto důkazní prostředky: výpověď obviněného, svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání⁷. Jedná se pouze o demonstrativní výčet, při

⁶ Púry, F. In Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. *Trestní řád. Komentář. I. díl.* 4. vyd. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 575.

⁷Trestní řád, narozdíl od teorie, nerozlišuje mezi pojmy „důkaz“ a „důkazní prostředek“. Tak se také v § 89 odst. 2 nehovoří o důkazních prostředcích, ale o důkazech, přičemž ovšem vztah mezi důkazním prostředkem a důkazem lze popsat jako vztah mezi formou poznávání (důkazní prostředek) a výsledkem tohoto poznávání (důkazem).

zachování procesního postupu daného trestním řádem je možné za důkazní prostředek použít vše, co může přinést informace vedoucí k objasnění věci.

Trestní řád konkrétně neuvádí, kterým důkazním prostředkem by měla být určitá skutečnost dokazována. V některých případech, ale zakazuje použití některého důkazního prostředku⁸. Jindy zase požaduje použití určitého důkazního prostředku⁹ nebo použití určitého počtu důkazních prostředků¹⁰.

Ve starší literatuře se tradičně důkazní prostředky rozdělují na osobní (výslech obviněného, svědků, znalců, ohledání osoby) a věcné (ohledání předmětu, přečtení listiny)¹¹.

Důkazy

Pojem důkaz je hlavním pojmem dokazování v trestním řízení. Jedná se o poznatek, který získaly orgány a strany trestního řízení v procesu dokazování.

Mezi důkazy jsou například zařazeny informace získané z výpovědí, z ohledání, z obsahu listin nebo i jiných zdrojů než písemných a znalecké posudky.

V nynější právní úpravě je umožněno, aby jako důkaz sloužilo vše, co může přispět k objasnění věci (§ 89 odst. 2 TrŘ).

V trestním řádu nejsou na důkazy získané jinak než činností orgánů činných v trestním řízení kladeny jiné požadavky než na důkazy získané orgány činnými v trestním řízení. Spíše jsou kladeny přísnější podmínky při získávání důkazů na orgány činné v trestním řízení: „Pouze důkazy získané postupem podle trestního řádu ze strany orgánů činných v trestním řízení musí být opatřeny zákonem předvídaným postupem“¹².

⁸ Např.: § 99 odst. 1 – zákaz výslechu svědka k utajovaným skutečnostem chráněným podle zvláštního zákona; § 99 odst. 2 – zákaz výslechu svědka v případě státem uložené nebo uznané povinnosti mlčenlivosti; § 100 odst. 1 – právo odepřít výpověď jako svědek v příbuzenském vztahu s obviněným; § 158 odst. 5 – nestanoví-li trestní řád jinak, úřední záznam o podaném vysvětlení nelze v řízení před soudem použít jako důkaz.

⁹ Např. § 105 – přibrání znalce, je-li k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení třeba odborných znalostí; § 115 – nařízení pitvy vznikne-li podezření, že smrt člověka byla způsobena trestným činem; § 116 – vyšetření duševního stavu obviněného znalcem; § 118 – vyšetření duševního stavu svědka.

¹⁰ „K vyšetření duševního stavu mladistvého se přiberou dva znalci z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii.“ (§ 58 odst. 1 z.č. 218/1993 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže)

¹¹ Jelínek, J. In Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2007, s. 334.

¹² Nett, A. In Nett, A., Zezulová, J., Vlček, E., Draštík, A. *Trestní právo procesní. Obecná část*.

K tomu aby byl ovšem důkaz použitelný jako důkaz v trestním řízení, je důležité jeho správné procesní zajištění. Zajišťování důkazů je činnost, která směřuje k opatřování a zajišťování relevantních okolností pro účely jeho vykonání a hodnocení v trestním řízení. Následně je nutné důkaz provést a procesně zajistit v souladu s trestním řádem (a zajistit tak jeho použitelnost pro další fáze trestního řízení) a před rozhodnutím musí orgán činný v trestním řízení důkaz vyhodnotit, což představuje závěrečný rozumový a myšlenkový postup, kterým se hodnotí závažnost (upotřebitelnost z hlediska skutkového stavu), zákonnost (přípustnost jeho opatření a provedení), pravdivost důkazu (zda obsahuje pravdivé skutečnosti)¹³.

Důkazem je výsledek dokazování i tehdy, jestliže poznatek neodpovídá skutečnosti nebo se prověřovaného skutku ani netýká nebo při jeho získání byl porušen způsob stanovený v trestním řádu. I nepravdivý, nezávažný nebo dokonce nezákonný důkaz je důkazem v procesním smyslu a příslušný orgán činný v trestním řízení se s ním musí v souladu s trestním řádem vypořádat¹⁴.

Předmět a rozsah dokazování

Předmět dokazování v trestním řízení je skutečnost a soubory skutečností podstatných pro trestní řízení tak, aby bylo možno ve věci řádně rozhodnout.

V trestním řádu jsou takové skutečnosti demonstrativně uvedeny v § 89 odst.1, demonstrativně proto, protože nelze přesně dopředu určit, jaké okolnosti budou v jakém případě mít význam v trestním řízení a proto to vždy závisí na konkrétním případě. Přesto skutečnosti které jsou v trestním řádu konkrétně uvedeny jsou základem, který by měl být v každé věci dokazován, k čemuž se nabalují další skutečnosti, které vyplynou z konkrétních odlišností každého případu.

Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 271.

¹³ Fenyk, J. In Císařová, D., Fenyk, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2006, s. 296.

¹⁴ Šámal, P. In Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 378.

Dokazování okolností v trestním řízení lze rozdělit do třech základních skupin¹⁵:

1. Okolnosti důležité pro rozhodnutí ve věci samé (hledisko hmotného práva)
 - a) okolnosti skutku, který je předmětem trestního řízení,
 - b) okolnosti vylučující protiprávnost skutku,
 - c) trestní odpovědnost pachatele zda je či není trestně odpovědný,
 - d) existence důvodů vylučujících trestnost,
 - e) skutečnosti určující míru škodlivosti pro společnost,
 - f) okolnosti důležité pro uložení určitého opatření obviněnému,
 - g) náhradu škody.

2. Okolnosti umožňující nebo vedoucí k trestné činnosti, což má základní význam jednak pro ukládání opatření pachatelům trestných činů, tak zejména pro prevenci kriminality. Pouze při náležitém zjištění podmínek a příčin, umožňujících vznikání trestné činnosti a jejich zobecnění je potom možno ze strany státních orgánů a dalších institucí přijmout opatření k odstranění kriminogenních faktorů.¹⁶

3. Okolnosti důležité pro postup trestného řízení, které je možno rozdělit na:
 - a) okolnosti odůvodňující některá mezitimní rozhodnutí, například o zastavení trestního stíhání, nebo usnesení o odročení hlavního líčení,
 - b) ostatní okolnosti, které se týkají například zproštění povinnosti svědčit, ovlivňování svědka či znalce¹⁷.

Výše uvedené okolnosti a jejich zjišťování má vliv na další směr a postup v trestním řízení.

V trestním řádu je požadavek, kdy musí být dokazovány všechny okolnosti, které jsou důležité v trestním řízení. Jsou však okolnosti, u kterých není nutnost dokazování v trestním řízení. Jde o tyto tři skupiny:

- ♣ Nesporné skutečnosti podle § 314b odst.2 TrŘ.
- ♣ Skutečnosti, o nichž rozhodoval jiný orgán, jehož rozhodnutí jsou pro

¹⁵ Šámal, P. In Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 387-388

¹⁶ Šámal, P. In Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 387-388

¹⁷ Šámal, P. In Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 387-388

trestní řízení závazné, nebo pokud je rozhodnutí vyhrazeno jinému orgánu než orgánu činnému v trestním řízení.

▲ Nedokazují se právní předpisy (dokazují se pouze takové právní předpisy, které orgán činný v trestním řízení nemusí znát, například právní předpisy jiného státu, nařízení obcí v samostatné působnosti a další).

Předmět dokazování je velmi úzce spojen s rozsahem dokazování. Rozsah dokazování určuje § 89 odst. 1 TrŘ., ve kterém je uvedeno, že okolnosti důležité pro trestní řízení je třeba dokazovat v „nezbytném rozsahu“, čímž měl zřejmě zákonodárce na mysli v rozsahu nezbytně nutném pro řádné rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení. V předmětu dokazování je určen soubor skutečností, které jsou dokazovány a v rozsahu určujícím, v jaké množství a kvalitě, kterými mají být uvedené skutečnosti dokázány.¹⁸ Někdy je rozsah dokazování pokládán za součást předmětu dokazování, „protože vymezuje kvantitativní stránku tohoto pojmu“¹⁹.

Rozsah dokazování je proměnlivý podle stadií trestního řízení, ve kterých se nachází. Podle postupu stadií trestního řízení je zpravidla nutné pro každé následující stadium obstarání většího množství a procesně bezvadnějších důkazů, než ve stadiu předcházejícím. Pokud srovnáme stadia trestního řízení podle chronologického postupu v trestním řízení a množství a kvality důkazů, tak pro zahájení trestního řízení (§ 158 odst. 3 TrŘ) postačí pouze podezření ze spáchání trestného činu a až do zahájení trestního stíhání (§ 160 odst. 1 TrŘ) lze opatřovat pouze některé důkazy které bude možné použít před soudem.²⁰ Pro podání obžaloby (§ 176 odst. 1 TrŘ) je zapotřebí více důkazů než pro zahájení trestního stíhání, obdobný vztah je i mezi obžalobou a vynesením rozsudku (§ 225 odst. 1 TrŘ), kdy ovšem platí, že rozsah dokazování může být v řízení před soudem v rámci obžaloby oproti přípravnému řízení zúžen, nikoli však rozšířen. Rozsah dokazování v přípravném řízení je také závislý na formě přípravného

¹⁸ Šámal, P. In Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 389.

¹⁹ Císařová, D. *Předmět dokazování*. Stát a právo, 1967, č. 13, s. 93 In Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 389.

²⁰ Zajišťovat znalecké posudky, odborná vyjádření, ohledání, listinné, zvukové a obrazové záznamy dle § 158 odst. š písm. a) až h), provedení výslechu nebo rekognice dle § 158a TrŘ.

řízení²¹. Rozdělení důkazů

V trestním řádu není provedeno podrobné dělení důkazů, proto k podrobnému dělení důkazů přispívá spíše právní nauka a literatura, která uvádí toto dělení:

♣ vztahu důkazu k předmětu obvinění – v tomto dělení se pracuje s pojmy důkaz usvědčující, svědčící o vinně obviněného a důkaz ospravedlňující, které prokazují okolnosti svědčící o nevině obviněného. Konečnou klasifikaci důkazů z tohoto hlediska je možno provést proto zpravidla až při závěrečném hodnocení všech důkazů²²,

♣ pramene důkazu²³ – je možné rozdělit na důkazy povahy osobní, poskytnuté obviněným, svědkem, znalcem a ohledáním osoby, nebo důkazy věcné, což jsou například obsah listiny, důkazy předmětné,

♣ vztahu pramene důkazu k dokazované skutečnosti – podle vztahu pramene důkazu k dokazované skutečnosti se dělí na důkazy původní a důkazy odvozené. Původní tzv. bezprostřední důkaz pochází od zdroje přímo zúčastněném na dokazované okolnosti, což mohou být výpovědi svědka, originál listiny a podobné, další prameny jsou odvozené, zprostředkované, nepocházející od původního nositele důkazu, nýbrž je od původního nositele důkazu předán dalšímu nositeli nepřítomnému dokazované okolnosti, od kterého získá informaci orgán činný v trestním řízení,

♣ vztahu důkazu k dokazované skutečnosti – je dělení na důkazy přímé a nepřímé, důkazy přímé potvrzují nebo vyvracejí hlavní dokazovanou skutečnost (např. výslech svědka), nepřímý důkaz je takový, kterým je dokazována jiná skutečnost, ze které lze vyvodit hlavní skutečnost (např. daktyloskopické otisky, dokazují, že obviněný měl předmět v ruce, ovšem nedokazují, že s ním spáchal

²¹ Např. ve standardním přípravném řízení je možné provádět výslech svědka, jestliže jde o neodkladný nebo neopakovatelný úkon; jde o výslech osoby mladší 15ti let s omezenou schopností vnímat, pamatovat si či reprodukovat; je dáno podezření, že na svědky by mohl být činěn nátlak nebo se předpokládá delší doba vyšetřování. V rozšířeném přípravném řízení (§ 168 a 169 TrŘ) taková omezení pro výslech svědka neplatí. Naopak ve zkráceném přípravném řízení je výslech svědka omezen pouze na neodkladné a neopakovatelné úkony.

²² Jelínek, J. In Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2007, s. 335.

²³ Šámal, P. In Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 392.

trestný čin) v případě, že je rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení založeno na nepřímých důkazech, musí nepřímé důkazy tvořit „uzavřený kruh“, který vysvětluje všechny relevantní informace.

Průběh dokazování

Průběh dokazování je společný všem stadiím trestního řízení, ovšem v každém stadiu má svá specifika, daná významem a účelem stadia trestního řízení. První fáze průběhu dokazování probíhá v přípravném řízení, dá se rozdělit na tři fáze:

- a) dokazování v průběhu prověřování,
- b) dokazování v průběhu vyšetřování,
- c) dokazování v přípravném řízení.

Druhá fáze průběhu dokazování je dokazování před soudem skládá se z:

- a) dokazování při předběžném projednání obžaloby,
- b) dokazování v hlavním líčení,
- c) dokazování v odvolacím řízení,
- d) dokazování ve vykonávacím řízení.

Fáze prověřovací

Je – li policejním orgánem z vlastní činnosti, nebo trestních oznámení, poznatků, podnětů jiných osob či orgánů získáno podezření ze spáchání trestného činu, je jeho povinností učinit všechna opatření potřebná k šetření a opatření k odhalení skutečností, svědčících o tom zda byl spáchán trestný čin a směřující ke zjištění jeho pachatele. Po zahájení úkonů trestního řízení označeného jako fáze prověřování, která trvá až do fáze zahájení trestního stíhání, odložení věci nebo předání státnímu zastupitelství, nebo jinému orgánu.

V prověřovací fázi jsou důkazy hlavně vyhledávány, k jejich procesní provedení dochází většinou v pozdějších stadiích trestního řízení. Což však neplatí absolutně, z důvodu nemožnosti provedení některých důkazů v pozdějších fázích trestního řízení musí být provedeny již v průběhu prověřování, jde většinou o neodkladné a neopakovatelné úkony²⁴ a policejní orgán o jejich provedení musí

²⁴ § 160 odst. 4 TrŘ: „Neodkladným úkonem je takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání. Neopakovatelným úkonem je takový úkon, který nebude

sepsat protokol, jehož soulad s trestním řádem v dalších fázích zajišťuje procesní použitelnost důkazů v soudním řízení.

Fáze vyšetřování

Pokud se ve fázi prověřování zjistí dostatečně odůvodněné poznatky, které nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin, a ze kterých vyplývá i odůvodněný závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán o zahájení trestního stíhání této osoby. Vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání začíná část vyšetřování, kde je vedeno trestní řízení již proti konkrétní osobě. Vyšetřování je zásadní částí přípravného řízení, která končí podáním obžaloby v případě, že jeho výsledky dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud. Výsledek vyšetřování může vést rovněž k postoupení věci jinému orgánu (§ 171 TrŘ) zastavení trestního stíhání (§ 172 TrŘ) nebo přerušeni trestního stíhání (§ 173 TrŘ).

Orgány konající vyšetřování jsou povinny v této fázi postupovat tak, aby vlastní iniciativou, co nejrychleji a v dostatečném rozsahu vyhledaly všechny důkazy, které vedou k objasnění věci. Vyhledávání důkazů probíhá za podmínek stanovených trestním řádem, aniž se bere ohled na to, zda svědčí v prospěch, nebo neprospěch obviněného. Vyšetřování a jeho význam spočívají především v tom, že jsou získávány podklady, které jsou důležité v následujících rozhodnutích o tom, jakým způsobem bude nebo má být vyšetřování ukončeno a v získávání podkladů pro řízení před soudem. Hlavní účel vyšetřování jako součásti přípravného řízení spočívá ve vyhledávání všech významných důkazů.

Dokazování ve zkráceném přípravném řízení

Ve zkráceném přípravném řízení dochází ke spojení určitých znaků jak řízení, přípravného tak i vyšetřování. Je zahájeno úkony zkráceného přípravného řízení a je zakončeno podáním návrhu na potrestání státnímu zástupci. Policejní orgán disponuje ve zkráceném přípravném řízení stejnými oprávněními jako ve fázi prověřování výjimkou je výslech podezřelého, kdy je vyslýchán jako obviněný (tedy jako ve fázi vyšetřování).

možno před soudem provést . . . ,

Na rozdíl od klasického přípravného řízení, lze ve zkráceném přípravném řízení, použít jako důkaz úřední záznamy sepsané podle §158 odst. 3, 6 TrŘ za podmínky, že s jejich přečtením pře soudem souhlasí státní zástupce a obviněný.

Předběžné projednání žaloby

„Předběžné projednání obžaloby je samostatné fakultativní procesní stadium, následující po přípravném řízení skončené podáním obžaloby“²⁵, probíhá většinou v neveřejném zasedání (prolomení zásady veřejnosti).

Jeho smyslem je zjistit, zda žaloba dokáže poskytnout podklad k projednání věci, zda je soud příslušný k projednání, nebo v přípravném řízení k procesním vadám, které není možno napravit v jednání před soudem. Rovněž se zabývá tím, zda byly v průběhu přípravného řízení objasněny všechny skutečnosti nezbytné k průběhu hlavního líčení a možnosti rozhodnutí v něm. Předseda senátu ukončí předběžné projednání žaloby a nařídí hlavní líčení, nebo rozhodne jinak podle § 188 TrŘ. Dokazování v této fázi trestního řízení má zcela jiný význam, než v hlavním líčení, v této fázi zpravidla k dokazování nedochází. Významem předběžného projednání obžaloby, není řešení otázek viny jako při hlavním líčení, nýbrž hodnocení výsledku přípravného řízení z hlediska přípravy věci k hlavnímu líčení²⁶ nebo jiného rozhodnutí ve věci.

Dokazování v hlavním líčení

Nejvýznamnější stadium trestního řízení je hlavní líčení, dochází v něm k rozhodování o vině a trestu, čímž také dochází k naplňování účelů trestního řízení. Mezi účely hlavního líčení z hlediska dokazování je provedení všech důkazů v souladu s trestním řádem a jejich hodnocení. V průběhu hlavního líčení mohou státní zástupce, obžalovaný a jeho obhájce žádat, aby jim bylo umožněno provést důkaz §215 odst.2 TrŘ.

²⁵ Šámal, P. In Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 644

²⁶ Baxa, J., Šámal, P. In. Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář – díl II*. 5. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005, s. 1462.

Hlavní líčení řídí předseda senátu, který také zpravidla provádí všechny důkazy. Provedením jednotlivého důkazu nebo úkonu může pověřit člena senátu, anebo může jeho provedení uložit státnímu zástupci. Obhájce nebo obviněný, který nemá obhájce, má právo ve stejném rozsahu se souhlasem předsedy senátu provádět důkazy ve prospěch obhajoby.²⁷ Průběh dokazování je zahájen výslechem obžalovaného k obsahu žaloby, v případě uplatnění nároku na náhradu škody i o tomto nároku. Obžalovaný má právo, nikoliv povinnost vypovídat, vypovídá bez ohledu na obsah protokolu o jeho výslechu v přípravném řízení.

Výjimka zásady ústnosti při výslechu obžalovaného soudem je ustanovení § 207 odst.2 TrŘ, podle tohoto ustanovení je dovoleno číst protokol o dřívější výpovědi obžalovaného jen v taxativně uvedených případech:

- a) když se jedná v nepřítomnosti obžalovaného,
- a) když obžalovaný odepře vypovídat,
- b) anebo když se objeví podstatné rozpory mezi jeho dřívější výpovědí a jeho údaji uvedenými při hlavním líčení.²⁸

V pořadí prováděných důkazů, je předseda senátu vázán jen § 207 odst. 1 TrŘ, že dokazování začíná výslechem obžalovaného k obsahu žaloby, případně k návrhu na náhradu škody. Proto další dokazování probíhá podle úvahy předsedy. Spočívá ve vyslýchání svědků, výslechu znalců, při podmínce dodržení procesních pravidel jsou čteny protokoly o výpovědích obžalovaného, spoluobžalovaného o předchozí výpovědi svědků, protokol o dřívější výpovědi znalce nebo jeho písemný posudek. Předestírá výpovědi svědků nebo spoluobviněných, předkládá stranám k nahlédnutí posudky, zprávy státních a jiných orgánů a další listiny, popřípadě je čte, pokud některá ze stran navrhne jejich přečtení, předkládá stranám k nahlédnutí věcné důkazy. Jde-li o výslech svědka, u kterého má zůstat utajena totožnost, učiní předseda senátu opatření, která znemožňují zjistit skutečnou totožnost svědka. V případě, že by obžalovaný nebo jiná osoba se cítila být takovým opatřením zkrácena, může žádat, aby rozhodl senát.

Hlavní líčení probíhá ústně a důkazy výpověďmi svědků, znalců, obžalovaného se

²⁷ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges 2010, 784s. strana 529

²⁸ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges 2010, 784s. strana 529

provádí tak, že soud uvedené osoby sám vyslýchá. Výjimka ze zásady ústnosti je uvedena v § 211 TrŘ, a je odůvodněna buď nedosažitelností určitých osob nebo procesní ekonomikou.

V trestním řádu je počítáno se součinností stran při dokazování v hlavním líčení. Kterákoliv ze stran může vyhledat důkaz, předložit jej nebo navrhnout jeho provedení. Tato skutečnost, že důkaz nebyl vyhledán nebo vyžádán orgánem činným v trestním řízení, neznamená důvod k odmítnutí takového důkazu. Se souhlasem soudu mohou strany důkaz také provést.

Státní zástupce se souhlasem nebo na výzvu předsedy senátu, provádí důkazy podporující obžalobu. Obhájce nebo obviněný, který nemá obhájce, je oprávněn ve stejném rozsahu, se souhlasem předsedy senátu, provádět důkazy ve prospěch obhajoby.

Státní zástupce, obžalovaný, jeho obhájce a zákonný zástupce, poškozený, zúčastněná osoba a jejich zmocněnci mohou se souhlasem předsedy senátu klást vyslýcháným osobám otázky, a to zpravidla tehdy, když předseda senátu své dotazy skončil a když už nemají otázek členové senátu.

Některé strany trestního řízení mohou sami provádět důkazy v hlavním líčení. Strany tak nejsou závislé na tom, zda soud ten který důkaz provede. Tím je samozřejmě zvýšena kontradiktornost trestního řízení. Strany mohou například navrhnout, výslech kterékoliv osoby, která již je orgánům činným v trestním řízení známá, nebo neznámá.

Pravidla pro provádění důkazů stranami je obsaženo v § 215 odst. 2,3 TrŘ: Státní zástupce, obžalovaný a jeho obhájce mohou žádat, aby jim bylo umožněno provést důkaz, zejména výslech svědka nebo znalce. Předseda senátu jim vyhoví především tehdy, jestliže jde o důkaz prováděný k jejich návrhu nebo jimi opatřený a předložený. Není povinen jim vyhovět, jde-li o výslech obviněného, výslech svědka mladšího než patnáct let, nemocného nebo zraněného svědka, a nebo jestliže by provedení důkazu některou z uvedených osob nebylo z jiného závažného důvodu vhodné. Jestliže je výslech stejného svědka nebo znalce navrhován jak státním zástupcem, tak i obžalovaným nebo obhájcem, a obě strany žádají o provedení výslechu, rozhodne předseda senátu o vyjádření obou stran o tom, která z nich výslech povede. Provádění výslechu některou z uvedených stran může předseda senátu přerušit pouze v tom případě, není – li výslech

prováděn v souladu se zákonem, na vyslychaného je vyslychajícím činěn nátlak nebo je výslech jím veden jiným nevhodným způsobem, a nebo předseda senátu nebo člen senátu považuje za nezbytné položit vyslychanému otázku, jejíž položení není možno odložit na dobu po provedení takového výslechu nebo jeho části. Po provedení výslechu nebo jeho části má právo druhá strana klást vyslychanému otázky.

I když trestní řád počítá se součinností stran v trestním řízení a v tomto směru počítá zejména s vyšší aktivitou státního zástupce, procesní odpovědnost za zjišťování skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti, nese soud. Součinnost a aktivita stran při dokazování nezbavuje soud povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí. Bude tak postupovat zejména tehdy, bude-li státní zástupce nečinný a z okolností bude zřejmé, že důkazní možnosti nejsou vyčerpány. Předseda senátu může také požádat policejní orgán o opatření jednotlivého důkazu a tento je povinen bez průtahů vyhovět. Jak bylo již několikrát uvedeno, nese soud konečnou odpovědnost za to, že byly provedeny všechny důkazy nezbytné pro rozhodnutí.

Objeví – li se překážka, pro kterou nelze hlavní líčení provést, nebo v něm pokračovat, soud odročí hlavní líčení, při čemž před odročením soud zjistí, zda strany navrhují další důkazy, které by bylo třeba k hlavnímu líčení opatřit.

Hlavní líčení je ústní a důkazy výpověďmi svědků, znalců, obžalovaného jsou prováděny tak, že soud výše uvedené osoby sám vyslechné, výjimky ze zásady ústnosti jsou uvedeny v § 211 TrŘ a jsou odůvodněny nedosažitelností určitých osob, nebo procesní ekonomii.²⁹

Dokazování v odvolacím řízení

Možnost napadnutí dosud nepravomocného rozsudku soudu I. stupně představuje řádný opravný prostředek odvolání. Dokazování v odvolacím řízení je prováděno jen z důvodu odstranění pochybností jestli skutková zjištění soudu I. stupně řádně objasnila daný skutek. Provádění důkazů probíhá v odvolacím řízení ve veřejném zasedání soudu, provádějí se ty důkazy, které jsou nutné pro rozhodnutí o odvolání, v tomto řízení nejsou prováděny rozsáhlé a těžko

²⁹ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges 2010, 784s. strana 530

proveditelné důkazy, toto řízení nemá nahrazovat činnost soudu I. stupně v oblasti dokazování. Dokazování v odvolacím řízení se řídí stejnými ustanoveními trestního řádu, jako v hlavním líčení.

Soud v odvolacím řízení přihlíží jen k těm důkazům, provedeným ve veřejném zasedání o odvolání, které hodnotí s důkazy, které provedl soud I. stupně v hlavním líčení a je i vázán způsobem hodnocení důkazů soudem I. stupně. Tímto hodnocením důkazů není vázán tehdy, pokud došlo k opakovanému provedení důkazů, nebo v případě důkazů, které provedl sám v odvolacím řízení a které nebyly před soudem I. stupně provedeny.

Dokazování ve vykonávacím řízení

Dokazování ve vykonávacím řízení je rozdílné od dokazování v předcházejících stadiích trestního řízení. Je zaměřeno nikoliv na otázky vin, nýbrž pro jiná rozhodnutí, například o odkladu výkonu trestu odnětí svobody, o osvědčení nebo neosvědčení podmíněně odsouzeném, podmíněném propuštění a dalších.

Zvláštní svědecká povinnost

Účast na zvláštním způsobu dokazování

Na závěr části „Dokazování“ je třeba se ještě krátce zmínit o zvláštních způsobech dokazování. Zvláštními způsoby dokazování jsou konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě. Zvláštní způsoby dokazování, je možné provádět v jakékoliv fázi trestního řízení. Obviněný, nebo jeho právní zástupce, mohou proti jejich provádění podat námitky, které jsou označeny v protokolu. S těmito námitkami se orgán činný v trestním řízení musí nejpozději v rozhodnutí vypořádat. Pro svědka možnost podání námitek není, v případě vyzvání orgánem činným v trestním řízení k účasti na úkonu některého zvláštního způsobu dokazování, má povinnost účastnit se. Jeho účast je možné vynucovat pořádkovou pokutou, nebo předvedením.

Konfrontace

Konfrontace je zvláštní forma výslechu, ve které již vyslechnuté osoby, jejichž výslech se neshoduje, jsou postaveny proti sobě, tváří v tvář a je proveden

opětovný vzájemný výslech, ve kterém mají být odstraněny vzájemné rozpory ve výpovědích. Podstatnou podmínkou, k tomu aby mohla být vykonána konfrontace, jsou tedy rozpory mezi výpověďmi, minimálně dvou rozdílných osob, přičemž počet osob není omezen. Omezení se týká pouze osob mladších patnácti let, a v případě utajeného svědka, provést konfrontaci, není možné vůbec.

Vhodnost konfrontace je nutné zvážit v případech násilných trestných činů, nebo například sexuálních a osob, které jsou na obviněném závislé, je třeba zvážit vhodnost a hodnotu konfrontace. V případě nedostavení se svědka na konfrontaci, je možné jeho účast vynutit pořádkovou pokutou, nebo předvedením. Toto ale platí pouze v případě, pokud pro svědka neplatí zákaz výslechu nebo nevyužil svého práva odepřít výpověď. Při konfrontaci je nutné dodržet pravidla uvedená v § 104a TrŘ rovněž subsidiárně, ta ustanovení trestního řádu, týkající se výslechu obviněného a svědka. Nedodržení těchto pravidel způsobí neplatnost konfrontace jako důkazu. O průběhu konfrontace, musí být sepsán protokol, podle § 55 odst. 3 TrŘ. Výstupem z konfrontace, má být objasnění odstranění rozporu ve výpovědi, nebo i možné získání informací nových. Konfrontace v řízení proti mladistvému se vykonává jen výjimečně před soudem pro mládež

Rekognice

Mezi zvláštní formy dokazování patří rovněž rekognice, jejím účelem je znovupoznání svědkem konkrétní osoby, nebo věci důležitých pro trestní řízení. *„Podstatou jsou psychofyziologické procesy probíhající v mozku člověka, umožňující zapamatování vnímaného objektu a srovnávání tohoto „obrazu“ (představy) s momentálním vjemem předváděného objektu. Přitom dochází k vylučování nebo ztotožnění předváděných objektů.“*³⁰

Před zahájením rekognice je nutné svědka vyslechnout, po tom je mu ukázána osoba, věc či fotografie, které jsou určeny k poznání. Poznávajícím jsou spolu s osobou, věcí nebo fotografií předloženy minimálně tři další, mezi kterými poznává tu konkrétní. K tomu, aby měla rekognice důkazní hodnotu, nesmí být poznávajícím osoba, nebo věc před zahájením rekognice ukázána. Pokud se

³⁰Porada, Viktor a kol. Kriminální (úvod, technika, taktika). Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.

rekognice účastní osoba mladší patnácti let, je nutné dbát ustanoveních § 102 TrŘ. Pokud se má rekognice účastnit utajený svědek, podle § 55 odst. 2 TrŘ, může být pouze jako poznávající a musí být vytvořeny podmínky pro utajení jeho totožnosti. Rekognice musí být z důvodu její použitelnosti jako důkazu v trestním řízení v souladu s § 104b TrŘ. Provést rekognici lze podle ustanovení § 158a TrŘ jako neodkladný a neopakovatelný úkon, kdy je na návrh státního zástupce možné provést za účasti soudce. *Rekognice provedená ukázáním osob svědkovi má povahu neodkladného úkonu také v případě, kdy nejsou k dispozici jiné prostředky, jak objasnit skutečnosti podmiňující zahájení trestního stíhání, nebo v případě, kdy ty prostředky, které k dispozici jsou, by mohli ohrozit důkazní význam takové rekognice (např. rekognice provedená ukázáním fotografie). Za této situace nepřipustnost obhájce u rekognice nemá za následek nepoužitelnost tohoto úkonu jako důkazu v řízení před soudem.*³¹ V prověřovací fázi trestního řízení je nezbytné poučení a výslech poznávající osoby jako svědka, v případě že se tak nestane „není pro tuto naprosto zásadní vadu důkazní hodnota takové rekognice pouze snížena, ale jde o důkaz *absolutně neúčinný, nepřipustný, který musí soud z okruhu hodnocených důkazů vyřadit a nepřihlížet k němu.*“³² K rekognici je rovněž nutné přizvat nezávislou osobu. O průběhu rekognice je sepsán protokol.

Vyšetřovací pokus

Pro dokazování lze použít i vyšetřovací pokus, jedná se o možnost odstranění nejasností spáchání trestného činu v uměle vytvořených podmínkách. Ve vyšetřovacím pokusu jde o zjištění možnosti, nebo nemožnosti existence tvrzené skutečnosti. Má subsidiární povahu, lze jej použít pouze tehdy, pokud nejde objasnit skutečnost jiným způsobem. Jeho vykonání musí být provedeno v souladu s § 104c TrŘ, aby byla zachována možnost jeho využití jako důkazu v trestním řízení. Účast svědka, je možná v případě, pokud využije svého práva odepřít výpověď, v tomto případě jej nelze nutit zákonnými způsoby k účasti. Vyšetřovací pokus je možné provést v jakékoliv části trestního řízení, v

³¹Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 1 To 29/2002

³²Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 2 To 191/03

případě jeho provedení v přípravném řízení, je nezbytné zajistit účast nezúčastněné osoby. Fakultativně je možné zajistit i účast znalce. V případě účasti osoby mladší patnácti let je nutné dbát ustanovení § 102 TrŘ. O průběhu vyšetřovacího pokusu je nezbytné sepsat protokol podle § 55 odst. 1 TrŘ.

Rekonstrukce

V případě potřeby prověření výpovědi podezřelého, obviněného, spoluobviněného, poškozeného nebo svědka a jako speciální způsob dokazování je podle § 104d TrŘ možné využít rekonstrukci. Jedná se o způsob, kterým orgány činné v trestním řízení prověřují nejen samostatné důkazy, nýbrž i celkový systém důkazů v konkrétním trestním řízení. Pro postup v rekonstrukci se podle § 104d odst. 2 TrŘ přiměřeně použije ustanovení § 104c TrŘ o vyšetřovacím pokusu. Při rekonstrukci však dochází na rozdíl od vyšetřovacího pokusu o celkové obnovení situace, objasňující předcházející výpovědi. Rekonstrukci není vhodné provádět, pokud lze dosáhnout stejných výsledků jinými způsoby.

O rekonstrukci je sepsán protokol, považovaný za listinný důkaz, který je v hlavním líčení přečten a stranám v trestním řízení je umožněno do něj nahlížet.

Prověrka na místě

Vykonání prověrky na místě (§ 104e TrŘ) jako zvláštního způsobu dokazování se provádí za přítomnosti podezřelého, obviněného, spoluobviněného, poškozeného nebo svědka. Jedná se o návštěvu místa z důvodu objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení spojených s konkrétním místem. Podezřelí, obvinění, spoluobvinění, poškození nebo svědci, na místě popíší, ukáží nebo demonstrují skutečnosti důležité pro trestní řízení.

Po provedení prověrky na místě je sepsán protokol, který slouží jako listinný důkaz v hlavním líčení s možností nahlédnutí stran trestního řízení.

Nezákonné důkazy

Kapitola o dokazování by pravděpodobně nebyla úplná, pokud bych se v ní nezmínil alespoň krátce o nezákonných důkazech.

Proces dokazování byl měl být zakončen získáním poznatků, které odpovídají

skutečnosti³³. Orgány musí postupovat podle právních norem (trestní řád), kdy právní normy stanoví postup, jak lze získat orgány činnými v trestním řízení důkazy a zároveň i jakým způsobem je získávat nelze.

V případě důkazu, který orgán činný v trestním řízení získá v rozporu s právními normami, jde o důkaz v trestním řízení nepoužitelný. Takový to důkaz by nemohl být použit k objasnění věci, proto se v podstatě nejedná o důkaz podle § 89. odst.2 TrŘ, protože mohl být získán nepřipustným důkazním prostředkem například donucováním k výpovědi, vydíráním a další. Důkaz získaný nezákonným způsobem by neměl být veden v trestním spisu a neměl by se s ním seznamovat ani soud a strany trestního řízení.³⁴ Je zde však výjimka, kdy lze nezákonný důkaz použít jako důkaz v trestním či občanskoprávním řízení proti osobě, která se při získání důkazu dopustila protiprávního jednání.

Nezákonné důkazy je možné dělit podle účinnosti na absolutně a relativně neúčinné. V případě, že je důkaz absolutně neúčinný je to následek existence podstatné vady, která je neodstranitelná, v tomto případě je nutné na něj hledět, jako by vůbec neexistoval, jde o takzvaný „padůkaz“.³⁵ Naproti tomu relativně neúčinné jsou důsledkem vady, kterou lze následně odstranit.

3. Výslech jako důkazní prostředek

Výslech obviněného

Obviněný (podezřelý) je klíčovou postavou celého průběhu trestního řízení, je zároveň i procesní stranou. Je ten, o jehož osobě se rozhoduje, je ústřední

³³Šámal,P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád - komentář, 1. díl, 4. vydání, C.H.Beck, Praha, 2002, str. 19 a násl.

³⁴Fiala, J.: Pojem důkazu ve smyslu procesním, Stát a právo, č. 13, 1967, str. 17-18

³⁵Nett, A.: Plody otráveného stromu, Brno: Masarykova univerzita, 1997, str. 43

postavou celého trestního řízení, ale i následujícího rozhodnutí. Výpověď obviněného patří mezi důkazní prostředky s nejvyšším informačním rozsahem o události, o které je vedeno trestní řízení. Má ovšem i velký rozsah práv, která mohou jeho výpověď k celé věci znehodnotit, má právo nevypovídat pravdivě, odepření výpovědi, vypovídat k věci pouze částečně. Ze všech uvedených důvodů, je nezbytný opatrný přístup k jeho výpovědi, jak v průběhu výslechu i v závěru k hodnotě výpovědi.

Obviněný má právo vyjadřovat se ke všem skutečnostem, kladeným mu za vinu, a i k důkazům o nich. Jak jsem výše uvedl, obviněný nemá povinnost vypovídat, má právo předestírat okolnosti a důkazy které slouží k jeho obhajobě, podávat návrhy, žádosti, stížnosti a opravné prostředky. Může si zvolit obhájce nebo více obhájců a radit se s nimi i v průběhu úkonů, které provádí orgán činný v trestním řízení. Obviněný může požadovat přítomnost svého obhájce při výslechu a jeho účast na úkonech v přípravném řízení. Pokud je obviněný ve vazbě, nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, má právo mluvit s obhájcem bez účasti třetí osoby. Omezením vyplývajícím ze zákona, je pro obviněného zákaz radit se s obhájcem o odpovědi, na již položenou otázku v průběhu výslechu. Podle § 33 odst.2 TrŘ má obviněný nárok na obhájce i pokud osvědčí, že nemá dostatek prostředků, k tomu aby si hradil náklady obhajoby.

Obviněný musí být vždy všemi orgány činnými v trestním řízení poučen o svých právech a musí mu být poskytnuta možnost jejich uplatnění. V případě, že dojde k porušení práv obviněného, znamená to téměř vždy zásadní vadu řízení, protože to může vést pro obviněného k nepříznivým rozhodnutím. Úkony, které provedly orgány činné v trestním řízení v době, kdy došlo k porušení práv obviněného, nemají právní účinky a takto získané informace není možné považovat za řádně získané důkazy.

Lze uvažovat o tom, zda případné opakování celého procesního úkonu, bude vůbec možné tak, aby bylo perfektní a nevedlo k napadání obhajobou např. pro neúměrné uplynutí doby od spáchání trestného činu a v případě neodkladných a neopakovatelných úkonů, je nepůjde vykonat vůbec.

Výslech obviněného patří mezi důležité procesní úkony, jeho účelem je získání informací o předmětu trestního řízení. Znalosti obviněného o činu jsou zpravidla

nejvíce rozsáhlé, ovšem je u něj vysoká motivace k poskytování nepravdivých nebo zkreslujících informací. V trestním řádu je výslech obviněného uveden v § 91 až 95 dále pak v té době již obžalovaného § 207 a 208.

Ve výše uvedených paragrafech jsou uvedeny zákonné požadavky na výslech obviněného. Před zahájením prvního výslechu je třeba zjistit totožnost obviněného, jde o požadavek, který je nutné vždy dodržovat. Totožnost obviněného, musí být pro účely dalšího trestního řízení přesně zjištěna, nebo označena, tak, aby se proti ní daly vést zákonem upravené procesní úkony. Zjištění osoby není nezbytně nutné jménem a příjmením, ke „zjištění totožnosti“ postačují taková získaná data o obviněném, která umožní jeho odlišení od ostatních takovým způsobem, aby nebyla možná záměna, což má oporu v trestním řádu v § 93 odst. 3: *„Obviněný je však povinen vždy strpět úkony potřebné k tomu, aby se zjistila jeho totožnost.“* Z důvodu správnosti a zákonnosti řízení, které je vedené proti obviněnému, je podstatné zachování fyzické identity této osoby s osobou o jejíž právech a povinnostech bylo v trestním řízení jednáno. Přičemž žádné z procesních ustanovení není porušeno, v případě, že obviněný po celé trestní řízení vystupoval pod přijatou identitou a že se po celé toto řízení za jinou osobu s jiným jménem, které nebylo jeho jménem skutečným.

Lze uvažovat nad tím, zda úkony ke zjištění totožnosti vykonané Policií ČR podle § 63 odst. 4 ³⁶ bude možné v pozdějších stádiích trestního řízení přihlédnout, nebo zda bude nutno při získávání údajů o osobě obviněného postupovat opětovně podle výše uvedeného ustanovení trestního řádu. Podle mého názoru, jde o úkony, které byly vykonány bez přítomnosti obhájce obviněného, a nejedná se o neodkladné a neopakovatelné úkony, tudíž je nutné je pro řádný průběh trestního řízení opakovat.

V případě záměny osobnosti je nutno postupovat podle nastalého stavu:

✓ trestní stíhání je vedeno proti osobě, která skutek, který je předmětem trestního řízení vedeného proti ní nespáchala, třeba že, v trestním řízení vystupuje pod jménem skutečného pachatele, je nutné po zjištění takovéto záměny trestní řízení zastavit podle § 172 odst. 1 písm. c) TrŘ a zahájit trestní

³⁶ zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

stíhání skutečného pachatele,

✓ druhý případ může být pokud pachatel vystupuje pod jinými osobními údaji, pod kterým je proti němu vedeno i trestní řízení, po zjištění této záměny, je třeba postupovat způsobem odpovídajícím důsledkům které tato změna totožnosti přinese hlavně pro poměry obviněného v trestním řízení, podle stadia trestního řízení, ve které má dojít k nápravě vady se provede oprava neformálním způsobem, kdy se provede záznam o zjištění záměny osoby, jakým způsobem se to stalo, jak byla a jakými způsoby zjištěna pravá osobnost obviněného a provede se případná oprava totožnosti osoby v příslušných dokumentech trestního spisu.

Trestní řád v § 91 odst. 1 poslední věta stanoví, pokud nelze totožnost obviněného ihned zjistit, je nutné k protokolu o jeho výslechu připojit takové důkazy, aby tato osoba nemohla být zaměněna s jinou. K tomu, aby obviněný nemohl být zaměněn s jinou osobou v případě, že není totožnost vyslýchaného obviněného spolehlivě zjištěna, není splněna podstatná náležitost výslechu a takový důkaz není možné v dalším trestním řízení použít a výslech je nutné po řádném zjištění totožnosti opakovat.

Výslech svědka

Svědkiem je osoba vnímající svými smysly skutečnosti důležité pro trestní řízení a je orgány činnými v trestním řízení předvolána k výpovědi o nich. Osoba svědka, je v trestním řízení při nezastupitelná, dle § 97 TrŘ je každý (tedy i svědek) povinen se na předvolání orgánu činného v trestním řízení dostavit a vypovědět jako svědek o skutečnostech podstatných pro trestní řízení.

K povinnosti dostavit se může být osoba svědka donucována pořádkovou pokutou, předvedením nebo i trestním stíháním. Mimo výpověď obviněného jsou svědecké výpovědi nejčastěji důkazem, který je rozhodující v trestních věcech, v násilných a majetkových trestných činech, bývají často v roli svědků i poškození. Jako svědci můžou být předvolány i osoby děj pouze sledující, nebo jinak vnímající svými smysly i jen náhodně bez zásahů do jeho průběhu.

Úkolem orgánů činných v trestním řízení je mimo vyhledávání svědků a zajištění jejich účasti na výslechu i výslech s řádným průběhem určeným trestním řádem tak, aby jej bylo možné použít v dalších fázích trestního řízení a jeho řádná dokumentace. Při výslechu svědka, je nutné dodržet oprávnění, které má obhajoba

spočívající v účasti při úkonu, možnost klást svědkovi otázky a vyjádřit se k průběhu výslechu. Z důvodu důležitosti svědecké výpovědi pro objasnění trestné činnosti, je postup podle platné judikatury a to nejen v návaznosti na účinné zákony nýbrž i na judikaturu Ústavního soudu a u nás platné mezinárodní smlouvy nevyhnutelný. Porušením těchto pravidel, při výpovědi svědka, může dojít k vážným pochybením, které mají i nevratný charakter (cizí státní příslušník, osoba ve vážném zdravotním stavu), který by mohl v závěru vést i k nepotrestání pachatelů trestného činu.

Zákaz a odepření svědecké výpovědi

I když mezi hlavní cíle trestního řízení patří zjišťování objektivní pravdy, v smyslu § 2 odst. 5 TrŘ jsou trestním řádem do jisté míry chráněny i utajované informace a je respektována povinnost mlčenlivosti § 8 TrŘ. V zákoně je rovněž chráněn zájem svědka, kdy nesmí být nucen k výpovědi, které by mohla způsobit trestní stíhání jemu či osobám blízkým. „Svědka nesmí být vyslechnut o okolnostech, týkajících se utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem, jež je povinen zachovat v tajnosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem zproštěn; zproštění lze odepřít jen tehdy, jestliže by výpověď způsobila státu vážnou škodu. Svědek nesmí být vyslýchán též tehdy, jestliže by svou výpovědí porušil státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má, zproštěn. Zákaz výslechu se nevztahuje na svědeckou výpověď týkající se trestného činu, stran něhož má svědek oznamovací povinnost podle trestního zákona. Rovněž se nevztahuje na svědeckou výpověď o utajovaných informacích klasifikovaných ve zvláštním zákoně stupněm utajení Důvěrné nebo Vyhrazené³⁷.“

Pokud má svědek, který je k obviněnému v příbuzenském vztahu v pokolení přímém nebo ve vztahu sourozence, osvojitele, manžela, druha, nebo vztahu obdobném nebo by jejich újmu pociťoval jako svou vlastní má právo odepřít výpověď.³⁸ Toto právo se vztahuje k výpovědi jako celku, pokud je obviněných více a svědek má některý z výše uvedených poměrů k některému z nich, má povinnost vypovídat, odepřít výpověď má právo jen tehdy pokud by výpověď

³⁷ § 99 zákon 141/1961 Sb

³⁸ §100 zákon 141/1961 Sb.

byla neoddělitelná od osoby, ke které má k vyslychanému některý z uvedených vztahů. I samotná existence příbuzenského vztahu v době výslechu je důvodem k odepření výpovědi. V těchto případech se jedná na rozdíl od povinnosti mlčenlivosti, o rozhodnutí svědka, kdy se může rozhodnout, zda svého práva odepřít svědeckou výpověď, či nikoliv, využije.

V případě, že má svědek povinnost mlčenlivosti, nebo z důvodů uvedených v zákoně odmítne vypovídat a přesto by výslech pokračoval a k výpovědi by došlo, je nutno pohlížet na tuto výpověď jako na nezákonnou a nepoužitelnou pro další trestní řízení. Nezákonnost tohoto úkonu nelze zhojit ani následným zproštěním mlčenlivosti, nebo prohlášením svědka o tom, že se rozhodl ve věci svědčit. Z těchto důvodů, je povinnost řádného poučení svědka o okolnostech, kdy může odepřít výpověď v těchto případech zásadní. Nedostatek poučení svědka před počátkem výslechu, způsobený orgány činnými v přípravném řízení, není možné později v hlavním líčení, z důvodu nutnosti hledět na výpověď jako na celek, napravit tím, že dojde pouze k přečtení výpovědi v těch částech, z kterých nelze vyvodit možnost trestního stíhání svědka.

Svědék, který má právo odepřít výpověď, musí být před každým výslechem o tomto právu opakovaně poučen. V případě nedostatečného poučení svědka v přípravném řízení, který měl právo odepřít výpověď, není možné číst danou výpověď v hlavním líčení (§ 211 odst.4 TrŘ) i přesto, že svědek výslovně prohlásil, že tohoto práva nevyužívá.

Průběh výslechu svědka

Dřív než je zahájen výslech svědka, je nezbytné zjistit hodnověrným způsobem jeho totožnost, jeho poměr k věci a k obviněnému, rovněž musí být v nezbytném rozsahu o svých zákonných právech poučen. Zejména o právu odepřít výpověď, o zákazu výslechu, o postupu podle § 55 odst.2TrŘ, rovněž o povinnosti vypovídat úplnou pravdu, nic nezamlčet. Svědek také musí být poučen o významu svědecké výpovědi, o trestních následcích křivé výpovědi.

Pro totožnost a její zjišťování platí obdobná pravidla a zákazy jako v případě obviněného, bez zjištění identity svědka, není možné přihlížet k jeho výpovědi. Případy svědeckví, kdy je svědek anonymní, s výjimkou utajeného svědka § 55

odst.2 TrŘ, kdy ovšem jeho totožnost musí být známa určitému i když omezenému okruhu osob, jsou nepřipustné. Nedostatek, kdy je osoba svědka ztotožněna, avšak některá její data nejsou známa, nemůže vést k nepoužitelnosti získaných informací pro trestní řízení, zvláště pokud je tato situace napravitelná, jejich pozdějším doplněním.

Výslech je zahajován dotazy na postoj ke stranám a na poměr vyslychaného k věci, o které má vypovídat, popřípadě na další okolnosti důležité pro zjištění jeho hodnověrnosti. Nedodržení těchto pravidel, neznamená nepoužitelnost v dalších stádiích trestního řízení.

Svědka musí mít v průběhu výslechu možnost souvislé výpovědi o skutečnostech, které jsou mu o dané věci známy, k doplnění výpovědi nebo k objasnění nejasností a rozporů je možnost svědkovi pokládat otázky, tato možnost musí být ovšem umožněna i straně obhajoby, z důvodu procesní použitelnosti (rovnost zbraní).

Svědkovi nesmějí být předstírány otázky, v nichž jsou obsaženy okolnosti, které je třeba jeho výpovědí teprve zjistit. V případě kapsiciozních otázek, je situace sporná přesto, že někdy je jejich použití odmítáno³⁹ není podle mého názoru jejich použití z hlediska zájmu státu a možnosti zjištění pachatele trestných činů zcela vyloučeno. I když na druhou stranu, umožňují orgánům činným v trestním řízení, předkládáním klamných nebo ne zcela potvrzených tvrzení, navést vyslychaného k odpovědím, které nejsou zcela v souladu s objektivní pravdou, která má být zjišťována v trestním řízení. Z toho lze vyvodit, že i když pokládání kapsiciozních otázek je v průběhu výslechu svědka nevhodné, jejich kladení nezpůsobuje nezákonnost výslechu.

V případě výslechu svědka je otázka, zda v průběhu jeho výslechu, je možná přítomnost i jeho právní zástupce. V trestním řádu, není v ustanoveních⁴⁰ o

³⁹Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád - komentář, C.H.Beck, 4. vydání, 2002, str. 674

⁴⁰ § 97 až 104 tr.řádu

výslechu svědka, možnost přítomnosti právního zástupce zmíněna, není tu však ani žádný konkrétní příkaz či zákaz domáhat se uplatnění tohoto práva. Ze zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod čl. 37 odst. 2 má každý právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení. Toto byla situace, kdy orgány činné v trestním řízení postupovali v případech přítomnosti právního zástupce při výslechu svědka nejednotně a to někdy i ve stejném trestním případě. Jasno v tom udělal až Ústavní soud usnesením II. ÚS 174/98 kterým odmítl Ústavní stížnost stěžovatelky M.Š. která se domáhala práva na účast svého právního zástupce při své svědecké výpovědi, v trestním řízení ČVS MVV-2037/98 ve věci obviněného JUDr. L.N. Ve zde uvedeném případě byla vyšetřovatelem umožněna přítomnost právního zástupce stěžovatelky, při náležitém poučení jeho mandantky a na konci výslechu mu bylo bezprostředně umožněno si spolu s mandantkou, zápis o svědecké výpovědi přečíst, dřív než jej podepsala, čehož právní zástupce nevyužil. Stěžovatelka si podala proti tomuto postupu orgánu činného v trestním řízení stížnost ve znění: „Zásahem vyšetřovatele, jako orgánu veřejné moci, bylo však navrhovatelce znemožněno využít jejího práva na právní pomoc v řízení před státními orgány již od jeho počátku ve smyslu čl. 37 odst. 2 Listiny. Z formulace tohoto článku vyplývá, že na právní pomoc má každý občan právo již od počátku řízení. Z tohoto znění navrhovatelka dovozuje, že takové právo přísluší každému občanu bez ohledu na jeho postavení v řízení či na charakter soudního řízení. V daném případě proto byl výklad cit. článku Listiny aplikovaný vyšetřovatelem a dozorujícím státním zástupcem takový, že rozlišoval mezi právem na právní pomoc občanovi při podání vysvětlení a právem na právní pomoc při podání svědecké výpovědi. Takový přístup orgánů činných v trestním řízení je však podle názoru navrhovatelky v rozporu s čl. 3 odst. 1 Listiny, jenž stanoví, že základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu. Uvedený výklad je pak navíc ještě v rozporu i s čl. 37 odst. 3 Listiny, jenž stanoví, že všichni účastníci jsou si v řízení rovni. Navrhovatelka dále uvádí, že sice v ustanovení § 97 - 104 TrŘ není výslovně upravena možnost, aby si svědek zvolil právního zástupce, který by byl oprávněn se účastnit jeho výslechu, není tu však ani žádný konkrétní příkaz či zákaz

domáhat se uplatnění tohoto práva. Stěžovatelka proto dovozuje, že tento nedostatek právní úpravy není možné ve spojení s odkazem na nezastupitelnost svědecké výpovědi a potřebu zachování její autentičnosti ani vyloučit. Podle názoru stěžovatelky je i při respektování těchto skutečností možné poskytnout svědkovi právní pomoc při poučení svědka a dále v případech, jenž má na mysli trestní řád v ustanovení § 93 - 104 tr. řádu.“⁴¹

Ústavní soud tuto stížnost odmítl usnesením II. ÚS 174/98 22. února 2000, které odůvodnil: „K zaujetí stanoviska k naznačenému právnímu problému je nutno podle názoru Ústavního soudu vycházet z právní úpravy stanovené v hlavě páté odd. II. trestního řádu, kdy v ustanovení § 97 - 104 trestního řádu jsou upravena obecně práva a povinnosti svědka, jakož i okolnosti umožňující jeho výslech. Tato ustanovení vymezují přítomnost osob při výslechu svědka v pozitivním směru, tedy tak, kdo při výslechu být musí nebo má být přítomen. Zákonný zástupce svědka však v citovaných ustanoveních zmiňován není. V tomto směru zákonodárce vycházel z účelu a cíle svědecké výpovědi jako základního a nejčastěji využívaného důkazního prostředku v trestním řízení, který z hlediska své nezastupitelné funkce má mimořádný význam nejen při zjištění skutkových okolností případu, ale i v konečném rozhodování soudu. Jak již vyplývá z dikce ustanovení § 101 trestního řádu svědecká výpověď má být úplná a pravdivá, přičemž je nutné dbát především skutečnosti, aby svědek měl možnost sám souvisle vypovědět vše, co o věci ví. Důraz je tedy kladen na bezprostředně získané autentické informace svědka. Svědecká výpověď je proto chápána jako občanská povinnost, uložená zákonem, při níž má předvolaná osoba povinnost se dostavit na předvolání a jako svědek vypovídat o tom, co je mu známo o trestném činu, pachateli nebo okolnostech důležitých pro trestní řízení. Svědecká výpověď tedy obsahuje nejen sdělení konkrétních skutečností, ale i jejich zcela subjektivní hodnocení ze strany svědka, jimž může být obsah této výpovědi po informativní stránce zabarven nebo i zkreslen. Pro kvalitu svědecké výpovědi jako takovou je proto nutné zachytit do protokolu způsob vyjadřování svědka, jeho bezprostřední reakce. Každá vnější okolnost, působící korigujícím tlakem na toto samostatné svědecké vystoupení, ovlivňuje zcela bezpečně kvalitu svědecké výpovědi a tím i

⁴¹usnesení II. ÚS 174/98

její použitelnost jako důkazního prostředku v trestním řízení. Korigujícím tlakem je myšlen nejen psychický nátlak či jiný přístup vyšetřujícího orgánu, ale případně i přítomnost právního zástupce, jehož výraz příp. i mimická gesta by do výsledku svědka rušivým způsobem zasahovala. Povinností orgánů činných v trestním řízení (v daném případě v přípravném řízení) je shromáždit a zabezpečit soubor objektivních a kvalitních důkazů, a to způsobem jakým samozřejmě v rámci zákon a uznají za vhodné.

V daném případě bylo právnímu zástupci stěžovatelky vyšetřovatelem a dozorující státní zástupkyní umožněno, aby právní zástupce byl přítomen náležitěmu a dostatečnému poučení své mandantky a bezprostředně po výsledku mu byla rovněž nabídnuta možnost spolu se svědkyní zápis o podané svědecké výpovědi přečíst dříve, než ji tato podepíše. Jak vyplývá z úředního záznamu, sepsaného dne 24. 2. 1998, konstatovala státní zástupkyně nad rámec protokolu o výsledku svědka, že právnímu zástupci stěžovatelky byla, mimo oprávnění poskytnout navrhovatelce právní pomoc před započítím výsledku, rovněž dána možnost, aby vyčkal ukončení výsledku a případně poskytl stěžovatelce právní pomoc při kontrole protokolu a jeho podpisu. Této možnosti však právní zástupce stěžovatelky nevyužil.

Jak z výše uvedeného vyplývá, bylo navrhovatelce umožněno poskytnutí právní pomoci jím zvoleným právním zástupcem ve smyslu čl. 37 odst. 2 Listiny v nejširším možném výkladu citovaného ustanovení a nevyužití této možnosti jak stěžovatelkou, tak i jejím právním zástupcem nelze považovat za porušení ústavnosti či shora citovaných článků Listiny.⁴²

Z citovaného odůvodnění Ústavního soudu vyplývá, že přítomnost právního zástupce svědka, který jedná na základě smlouvy, je nezbytná pouze při poučení svědka o jeho právech před zahájením výsledku, a potom v závěru, kdy je mu umožněno přečíst výpověď svědka, dříve než dojde k jeho podpisu. Jinak je přítomnost právního zástupce nepřijatelná.

Na závěr je možné dodat, že pokud trestní řád výslovně neupravuje některé otázky výsledku svědka, lze analogicky použít ta ustanovení, která v trestním řádu

⁴²usnesení II. ÚS 174/98

upravují výslech obviněného.

Psychologie výslechu

V závěru části „Výslech jako důkazní prostředek“ je podle mého názoru nutné se velmi krátce zmínit i o výslechu z pohledu psychologie.

Problematikou výslechu se v psychologii zabývá forenzní psychologie. Lze ji považovat za jakousi podpůrnou disciplínu. Zaměřuje se na chování a prožívání osob zúčastněných na výslechové interakci. Jejím účelem je jakési doplnění trestně právního a taktického průběhu výslechu o psychologická doporučení, jak rozpoznat a vysvětlit, popřípadě ovlivnit prožívání a chování účastníků výslechu, vnést do výslechu i „lidský rozměr“.

Mezi laickou veřejností je občas psychologie pocíťována obzvlášť pokud jde o její použití při výslechu, jako věda, která má vyslýchaného znevýhodnit. Představa, že vyslychající je díky psychologii vybaven „figly“, které mu umožňují manipulaci s vyslychaným za účelem dosažení chtěného i když možná ne zcela reálného výsledku výslechu, je zažitá. Což je ovšem hluboké nepochopení významu a účelu podpory, kterou může psychologie při výslechu poskytnout. Ale to je spíš etický, než psychologický problém.

Hlavní smysl využívání psychologických poznatků při výslechu je založen na porozumění psychickým jevům, odehrávajícím se ve vědomí účastníků výslechu a jejich chování a reakcím.

Forenzní psychologie nahlíží na výslech jako na:

- *„aktuálně probíhající interakci vyslychajícího s vyslychaným, ve specifických podmínkách výslechové situace,*
- *intrapsychický proces utváření výpovědi, která je produktem této interakce“.*⁴³

Jde o dvě funkčně propojené oblasti, o které se zajímá forenzní psychologie - psychologii výslechu a psychologii výpovědi, které společně tvoří náplň psychologické podpory výslechu. Pro výslechovou praxi, má forenzní psychologie význam v podobě kvalifikované činnosti psychologů, jako soudních znalců, zabývajících se posouzením osobnosti vyslychaných. Rovněž v některých

⁴³ SPURNÝ J., Psychologie výslechu, 1 vydání Praha Portál 2003 s. 21 ISBN 80-7178-846-5

obtížných a náročných případech výslechu je možné využití psychologa při psychologické podpoře nebo konzultanta.

Pojmy znalec nebo konzultant jsou celkem jasné, ovšem „psychologická podpora výslechu“ je pojmem, který není všeobecně znám, je tedy vhodné krátce jej objasnit. Jde o soubor psychologických poznatků, metod a postupů, které umožňují vyslychajícímu porozumění „*psychologickým zákonitostem prožívání a chování vyslychaného*“,⁴⁴ a jejich využití tak, aby bylo dosaženo cíle výslechu. Nezastupitelné místo psychologické podpory je především:

- ▲ *„orientační odhad osobnosti vyslychaného,*
 - ▲ *problém navazování a rozvíjení psychologického kontaktu,*
 - ▲ *laické posuzování věrohodnosti výpovědi,*
 - ▲ *posuzování motivů jednání vyslychaných osob při výslechu,*
 - ▲ *ovlivňování ochoty vyslychaného vypovídat,*
 - ▲ *vedení výslechů různými kategoriemi vyslychaných (podle jejich procesního postavení, podle „zkušeností“ - prvotrestaný, recidivista, podle věku a psychického a fyzického stavu),*
 - ▲ *posuzování příčin interpersonálních konfliktů při výslechu a jejich řešení, posuzování problému stresu vyvolaného výslechovou situací, případně jejími následky.*“⁴⁵
- Variabilita a individuálnost každého výslechu má za následek nemožnost očekávat od psychologie jednoznačné konkrétní návrhy a postupy upravující průběh výslechu. Přesto forenzní psychologie v průběhu svého vývoje nashromáždila vědecky podložené a praxí ověřené poznatky, aplikovatelné jednak při vlastním vedení výslechu, tak i při vysvětlování psychologických zákonitostí utváření výpovědi vyslychaného.

⁴⁴ SPURNÝ J., Psychologie výslechu, 1 vydání Praha Portál 2003 s. 21 ISBN 80-7178-846-5

⁴⁵ SPURNÝ J., Psychologie výslechu, 1 vydání Praha Portál 2003 s. 22 ISBN 80-7178-846-5

4. Specifika výslechu v přípravném řízení

Přípravné řízení

Trestní řízení je upraveno v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“) a to v § 12 odst. 10. Vzhledem k rozsáhlosti řízení je toto členěno dále na několik na sebe navazujících stadií. Jednotlivá stadia je možno rovněž považovat za časové úseky, kdy orgány činné v trestním řízení, nebo jiné subjekty plní v časové ose své úkoly a realizují svá práva, jejichž cílem je dosáhnout účelu trestního řízení. Obvykle je trestní řízení děleno do pěti stadií⁴⁶

- přípravné řízení,
- předběžné projednání obžaloby,
- hlavní líčení,
- opravné řízení,
- vykonávací řízení.

První stadium, přípravné řízení je možno označit i jako předsoudní stadium trestního řízení. Je obvyklé v kontinentálním trestním řízení, ovšem právní úprava je v jednotlivých evropských zemích dosti odlišná.⁴⁷

Podle české úpravy, může být přípravné řízení zahájené těmito úkony:

- sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení,
- provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů,
- zahájením trestního stíhání.

Přípravné řízení bývá ukončeno převážně podáním obžaloby, nebo zastavením trestního stíhání, eventuálně jiným rozhodnutím ve věci, uvedeným v § 12 odst. 10 TrŘ.

⁴⁶Např. v MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přeprac. a doplň. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 514

⁴⁷ MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přeprac. a doplň. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 533.

Bližší úprava přípravného řízení je upravena v druhé části trestního řádu, kde jsou obsažena obecná ustanovení a to ve dvou hlavách - deváté a desáté.

V hlavě deváté je upraven postup orgánů činných v trestním stíhání před zahájením trestního stíhání a zároveň i použití operativně pátracích prostředků. Hlava desátá upravuje zahájení trestního stíhání, další postup v něm a zkrácené přípravné řízení. Samo přípravné řízení je možno rozdělit na dvě části. První část je nazývána prověřováním a jde o postup podle § 158 odst. 3 a násl. TrŘ. Jedná se o tu část přípravného řízení, která proběhne jen v případě, kdy se přípravné řízení nezahájí usnesením o zahájení trestního stíhání a trestní řízení se nezahajuje od začátku proti konkrétní osobě. V této části jsou prověřovány a objasňovány skutečnosti, které odůvodněně nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin a skutečnosti, které by mohly vést ke zjištění konkrétního pachatele. Vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 TrŘ nebo odložením věci policejním orgánem případně státním zástupcem dle ustanovení § 159a až 159b TrŘ, případně jiným vyřízením věci je první část přípravného řízení ukončena.

Vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání začíná část vyšetřování, kde je vedeno trestní řízení již proti konkrétní osobě. Vyšetřování je zásadní částí přípravného řízení, která končí podáním obžaloby v případě, že jeho výsledky dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud. Výsledek vyšetřování může vést rovněž k postoupení věci jinému orgánu (§ 171 TrŘ), zastavení trestního stíhání (§ 172 TrŘ) nebo přerušování trestního stíhání (§ 173 TrŘ).

Účel a funkce přípravného řízení a jeho význam pro trestní řízení

Hlavním účelem přípravného řízení, i když je jeho úloha zdánlivě pomocná, je řádné připravení věci k jednání před soudem.

Účelem přípravného řízení je zjištění trestných činů a odhalení jejich pachatele. Má nezastupitelnou úlohu zvláště při provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů, u vyhledávání a provádění důkazů, které jsou nezbytné při rozhodování státního zástupce o podání obžaloby nebo zda bude učiněno jiné rozhodnutí ve věci. Přípravné řízení je také důležité pro opatřování podkladů potřebných pro jednání před soudem.

Diferenciace forem přípravného řízení v českém právním řádu

Přípravné řízení je možno rozdělit do několika forem. Smyslem tohoto rozdělení je, aby přípravné řízení odpovídalo škodlivosti deliktu, jehož je předmětem.

Přípravné řízení je možné rozlišit takto:⁴⁸:

- a) standardní přípravné řízení je základní formou přípravného řízení; je používáno při řízení o věcech, ve kterých v trestním řádu není povinnost použít zvláštní formu trestního řízení,
- b) rozšířené přípravné řízení je vedeno ve věcech závažných trestních činů, kdy ve věci rozhoduje v prvním stupni krajský soud podle § 17 trestního řádu,
- c) zkrácené přípravné řízení.

Zkrácené přípravné řízení, je nejjednodušší forma přípravného řízení. Byla vytvořena zákonodárcem pro méně složité trestné činy (přečiny) s trestní sazbou do pěti let. Důvodem byl co nejrychlejší průběh trestního řízení a krátká lhůta na postavení pachatelů před soud.

Orgány činné v přípravném řízení

Pojmem orgány činné v trestním řízení zahrnuje všechny orgány státu podílející se na trestním řízení. Jejich hlavním účelem je ochrana osob žijících na našem území před kriminalitou a odhalení a potrestání pachatelů.

Konkrétní orgány podílející se na trestním řízení jsou uvedeny v trestním řádu v § 12 odstavci 1., jedná se o soud, státní zástupce a policejní orgán. Z důvodu zaměření a rozsahu této práce zde uvedu stručnou charakteristiku těchto orgánů a jejich role v přípravném řízení.

Soud

Soud v přípravném řízení rozhoduje převážně o provádění zajišťovacích úkonů, při kterých dochází k nejzávažnějším vstupům do základních práv a svobod.

⁴⁸ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád : komentář*. 6. dopl. a přeprac. vyd. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1168.

Soud většinou v přípravném řízení jedná na podnět státního zástupce, eventuálně na základě opravného prostředku podaného oprávněnými osobami.

Státní zástupce

Role státního zástupce je z hlediska přípravného řízení velmi podstatná. Státní zástupce bývá také označován jako „pán přípravného řízení“.⁴⁹ Mezi jeho hlavní role patří dozor nad zákonností, přičemž může využít možností poskytovaných mu trestním řádem. „Státní zástupce může uložit policejnímu orgánu provedení takových úkonů, které je tento orgán oprávněn provést a jichž je třeba k objasnění věci nebo ke zjištění pachatele. K prověření skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, je státní zástupce dále oprávněn:

- a) vyžadovat od policejního orgánu spisy, včetně spisů, v nichž nebylo zahájeno trestní řízení, dokumenty, materiály a zprávy o postupu při prověřování oznámení,
- b) odejmout kteroukoliv věc policejnímu orgánu a učinit opatření, aby věc byla přikázána jinému policejnímu orgánu,
- c) dočasně odložit zahájení trestního stíhání.“⁵⁰

„Dále mimo výše uvedení ukládání úkolů je státní zástupce oprávněn:

- a) dávat závazné pokyny k vyšetřování trestných činů,
- b) vyžadovat od policejního orgánu spisy, dokumenty, materiály a zprávy o spáchaných trestných činech za účelem prověrky, zda policejní orgán včas zahajuje trestní stíhání a řádně v něm postupuje,
- c) zúčastnit se provádění úkonů policejního orgánu, osobně provést jednotlivý úkon nebo i celé vyšetřování a vydat rozhodnutí v kterékoliv věci; přitom postupuje podle ustanovení tohoto zákona pro policejní orgán a proti jeho rozhodnutí je přípustná stížnost ve stejném rozsahu jako proti rozhodnutí policejního orgánu,
- d) vracet věc policejnímu orgánu se svými pokyny k doplnění,
- e) rušit nezákonná nebo neodůvodněná rozhodnutí a opatření policejního orgánu,

⁴⁹MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3.přepřac. a doplň. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 544.

⁵⁰ § 157 odst. 2 tr. řádu, také oprávnění dle § 174 odst. 2 tr. řádu:

kteřá může nahrazovat vlastními; u usnesení o odložení věci může tak učinit do 30 dnů od doručení; jestliže rozhodnutí policejního orgánu nahradil vlastním rozhodnutím jinak než na podkladě stížnosti oprávněné osoby proti usnesení policejního orgánu, je proti jeho rozhodnutí přípustná stížnost ve stejném rozsahu jako proti rozhodnutí policejního orgánu, f) přikázat, aby úkony ve věci prováděla jiná osoba služebně činná v policejním orgánu.⁵¹

Podstatná úloha státního zástupce v přípravném řízení je dále uvedena v trestním řádu. Je oprávněn činit významná rozhodnutí a pouze státní zástupce může podat obžalobu, dávat návrhy na ochranná opatření či na zastavení či přerušení trestního stíhání a v součinnosti se soudem návrhy na provádění zajišťovacích úkonů.

Policejní orgán

Trestní řád rozeznává ve svém § 12 odst. 2 dva typy policejních orgánů. Prvním typem, někdy také nazývaným „originálním“ policejním orgánem, jsou orgány Policie České republiky. Druhým typem jsou potom „jiné policejní orgány, než orgány Policie ČR“, kterým trestní řád přiznává postavení policejního orgánu.

Je také důležité rozlišit dvě roviny, ve kterých je pojem „*policejní orgán*“ v trestním řádu používán. První z nich mluví o „policejním orgánu“ jako o orgánu činném v trestním řízení dle § 12 odst. 2. Ve druhém případě je „policejní orgán“ subjektem, který je určen k vykonávání příkazů a pokynů ostatních orgánů činných v trestním řízení. V této souvislosti nemá postavení orgánu činného v trestním řízení. Tuto funkci plní nejen ve stadiu přípravného řízení, ale po celou dobu trestního řízení.⁵² Policejní orgán jako orgán činný v trestním řízení hraje v procesu dokazování v přípravném řízení významnou roli. Je to totiž právě tento orgán, který kromě toho, že aktivně vyhledává informace o skrytých trestných činech, je také nejlépe uzpůsoben z hlediska svého postavení a svěřených pravomocí k vyhledávání a zajišťování důkazů v prvotních fázích trestního řízení. Přitom je nepochybné, že právě na kvalitě provedení těchto činností do velké míry závisí úspěch celého trestního řízení. Policejní orgán

⁵¹ dle § 174 odst. 2 tr. řádu:

⁵² RŮŽIČKA, Miroslav. K otázce procesní samostatnosti policejního orgánu. *Trestněprávní revue*. 2010, č. 2, s. 35-43.

požívá při provádění úkonů trestního řízení procesní samostatnosti, přičemž je však vázán pokyny státního zástupce dle § 157 odst. 2 a § 174 odst. 2, jejichž splnění nemůže odepřít.⁵³ Jedinou výjimkou by byl případ, kdyby byl pokyn státního zástupce zcela zjevně nezákonný. V tom případě např. Beckův komentář doporučuje, aby byla věc sdělena bezprostředně nadřízenému policejnímu orgánu, jenž by měl věc projednat se státním zástupcem.⁵⁴ Poměrně sporná je pak otázka procesní samostatnosti osob služebně činných v policejním orgánu, tedy jednotlivých policistů.⁵⁵ Není zcela jasné, zda jsou jednotliví policisté vykonávající činnost policejního orgánu v rámci trestního řízení při této činnosti vázáni pouze pokyny státního zástupce, či také pokyny svého nadřízeného. Zatímco komentář k Zákonu č. 273/2008 Sb. O Policii České republiky (dále jen „zákon o policii“)⁵⁶ zastává názor, že policista procesně samostatný není, jelikož tak zákon o policii nestanoví. Růžička ve své knize (či publikaci, či ve svém pojednání...) dochází k naprosto opačnému názoru, přičemž argumentuje zejména zněním § 30 odst. 1 a § 174 odst. 2 písm. f) TrŘ, které se vztahují k jednotlivým osobám služebně činným v policejním orgánu. Při této argumentaci lze souhlasit s argumenty Růžičky, že osoby služebně činné v policejním orgánu procesně samostatné jsou. Přesto by bylo zcela jistě vhodné, aby zákonodárce danou problematiku výslovně upravil v zákoně. Nový trestní řád by dle věcného záměru uvedené problémy měl vyřešit a to tím způsobem, že policejnímu orgánu plnícím úkony trestního řízení včetně konkrétních osob v něm působících výslovně přizná procesní samostatnost.⁵⁷

Vyhledávání a důkazní prostředky

Hlavní úloha přípravného řízení spočívá ve vyhledávání odhalování trestné

⁵³ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád : komentář*. 6. dopl. a přeprac. vyd. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1396.

⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád : komentář*. 6. dopl. a přeprac. vyd. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1396

⁵⁵ RŮŽIČKA, Miroslav. *K otázce procesní samostatnosti policejního orgánu. Trestněprávní revue. 2010, č. 2, s. 35-43. ISSN 1213-5313.*

⁵⁶ VANGELI, Benedikt. *Zákon o Policii České republiky : komentář*. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, s. 272.

⁵⁷ *Věcný záměr nového trestního řádu* [online]. Ministerstvo spravedlnosti, 2008 [cit. 2011-06-26]. Dostupné z:

<http://portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=74068>>, bod 8.

činnosti a shromažďování důkazů a důkazních prostředků tak, aby je bylo možné použít i v dalších fázích trestního řízení. Z důvodu zaměření této diplomové práce se budu více věnovat problematice vyhledávání a odhalování vzhledem k tomu, že „výslech“ v přípravném řízení, pokud není pojat jako neodkladný a neopakovatelný úkon, nelze mimo zkrácené přípravné řízení použít jako důkaz v soudní fázi trestního řízení. Na počátku je nutné se seznámit s pojmem „dokazování“, ale i dalšími pojmy a účelem, ke kterému dokazování v trestním řízení slouží. Cílem trestního řízení je zjištění, zda se skutek stal, zda naplňuje znaky trestného činu uvedeného v trestním zákoníku nebo jiných zákonech a zda jej spáchal obžalovaný. Na tento cíl trestního řízení navazuje ještě další, kterým je odsouzení pachatele a uložení přiměřeného trestu.⁵⁸ Ke splnění a naplnění prvního cíle trestního řízení, tedy ke zjištění skutkového stavu, slouží proces zvaný dokazování. „Dokazováním v trestním právu procesním rozumíme trestním řádem vymezený postup orgánů činných v trestním řízení za zákonem vymezené součinnosti stran, jehož smyslem je poznání skutkových okolností důležitých pro další postup orgánů činných v trestním řízení a v konečné fázi i pro rozhodnutí.“⁵⁹ Důkazní teorie související s dokazováním pracují s pojmy důkaz, předmět důkazu, důkazní prostředek a pramen důkazu (nositel důkazu) viz. část o důkazech. Proces-dokazování je v přípravném řízení prováděn především policejními orgány. Trestní řízení je podle § 158 TrŘ zahájeno prověřování skutkového stavu věci, o nichž jsou důvodné pochybnosti v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, pokud nebude důvod k odložení nebo jinému vyřízení věci podle § 159a odst. 2 a 3 TrŘ nebo dočasné odložení trestního stíhání §159b odst. 1 TrŘ v rozsahu, který je nutný k zahájení trestního stíhání podle § 160 TrŘ, eventuálně zkrácenému přípravnému řízení podle § 179a a násl. TrŘ.

Po sdělení obvinění podle § 160 TrŘ přechází přípravné řízení z fáze vyhledávání do fáze vyšetřování podle § 161 TrŘ a násl. Při vyšetřování postupuje policejní orgán z vlastní iniciativy tak, aby byly co nejrychleji a v potřebném rozsahu

⁵⁸ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád : komentář*. 6. dopl. a přeprac. vyd. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 3.

⁵⁹MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3.

vyhledány důkazy k objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu, včetně zjištění osoby pachatele a následku trestného činu (§ 89 odst. 1). Přitom postupuje způsobem uvedeným v § 158 odst. 3 a 4 TrŘ, provádí i další úkony podle Hlavy IV s výjimkou těch, které je oprávněn provést pouze státní zástupce nebo soudce. Výslechy svědků provádí, jestliže se jedná o neodkladný nebo neopakovatelný úkon nebo jde-li o výslech osoby mladší patnácti let, osoby, o jejíž schopnosti správně a úplně vnímat, zapamatovat si nebo reprodukovat jsou s ohledem na její psychický stav pochybnosti, anebo nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že na svědka by mohl být pro jeho výpověď vyvíjen nátlak. Jinak poškozeného a další svědky vyslechně jen tehdy, jestliže hrozí z jiného důvodu, že bude ovlivněna jejich výpověď nebo schopnost zapamatovat si rozhodné skutečnosti nebo schopnost tyto skutečnosti reprodukovat, zejména je-li pro složitost věci odůvodněn předpoklad delšího trvání vyšetřování. Bez těchto podmínek je však možno, jestliže je toho třeba, vyslechnout znalce.

Úkony, které byly provedeny před zahájením trestního stíhání, nemusí být v průběhu vyšetřování opakovány, byly-li provedeny způsobem odpovídajícím ustanovením tohoto zákona.

Policejní orgán vyhledává a za stanovených podmínek i provádí důkazy bez ohledu na to, zda svědčí ve prospěch či neprospěch obviněného. Obviněný nesmí být žádným způsobem k výpovědi nebo doznání donucován. Obhajoba obviněného a jím navrhované důkazy, pokud nejsou zcela bezvýznamné, musí být pečlivě přezkoumány.

Jestliže byly před zahájením trestního stíhání provedeny výslechy svědků podle §158 odst. 8 a lze-li takový úkon opakovat, policejní orgán jej na návrh obviněného buď provede znovu a obviněnému nebo obhájci umožní, aby se takového úkonu účastnil, nebo jej poučí o právu domáhat se osobního výslechu takového svědka v řízení před soudem. Kromě případů, kdy je podle tohoto zákona třeba souhlasu státního zástupce, činí vyšetřovatel všechna rozhodnutí o postupu vyšetřování a o provádění vyšetřovacích úkonů samostatně a je plně odpovědný za jejich zákonné a včasné provedení.⁶⁰

⁶⁰ Trestní řád 141/1961 § 164

Uzná-li policejní orgán vyšetřování za skončené a jeho výsledky za postačující k podání obžaloby, umožní obviněnému a obhájci v přiměřené době prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování. Na tuto možnost upozorní obviněného a jeho obhájce nejméně tři dny předem. Uvedenou lhůtu lze se souhlasem obviněného a obhájce zkrátit. Nepovažuje-li policejní orgán navrhované doplnění za nutné, odmítne je. O těchto úkonech učiní policejní orgán záznam ve spise a o odmítnutí návrhů na doplnění vyšetřování vyrozumí obviněného nebo obhájce.

Nevyužijí-li obviněný nebo obhájce možnosti prostudovat spisy, ačkoliv na ni byli řádně upozorněni, učiní o tom policejní orgán záznam do spisu a postupuje dále, jako by k tomuto úkonu došlo. Po skončení vyšetřování předloží policejní orgán státnímu zástupci spis s návrhem na podání obžaloby se seznamem navrhovaných důkazů a zdůvodněním, proč nevyhověl návrhům na provedení důkazů dalších, nebo učiní návrh na některé rozhodnutí podle § 171 až §173 TrŘ, podle § 307 TrŘ nebo podle § 309 TrŘ.⁶¹

Výslech v přípravném řízení má svá specifika, dá se říct, že je v něm zahrnuto několik fází, kdy je osoba podrobena výslechu. Ať již se jedná o první úkony, kdy je osoba podává vysvětlení na odděleních Policie České republiky, přes podání vysvětlení podle § 158 odst. 6 TrŘ až po výslech, po sdělení obvinění, kdy je již zřejmé rozdělení na svědka a obviněného nebo výslech provedený státním zástupcem. Rovněž je zajímavá taktika výslechu, kdy jsou ve speciálních výslechových místnostech vyslýchány děti, ať již v postavení svědků, poškozených, nebo podezřelých v trestním řízení.

Podání vysvětlení

Přesto, že to přímo s tématem diplomové práce nesouvisí, považuji za důležité se zmínit o podání vysvětlení podle § 61 zákona o policii⁶².

Podle ustanovení § 61 zákona o policii může policie požadovat potřebná vysvětlení od osob, které mohou přispět k objasnění skutečností důležitých pro:

⁶¹ Trestní řád 141/1961 § 164

⁶²Zákon č. 273/2008 Sb. O Policii České republiky.

- odhalení trestného činu nebo přestupku a jeho pachatele,
- vypátrání hledané nebo pohřešované osoby anebo věci,
- přípravu a výkon opatření k zajištění bezpečnosti osoby chráněné podle tohoto zákona nebo jiného právního předpisu⁶³

Pokud budu hodnotit význam tohoto ustanovení zákona o policii, lze říci, že to je jeden z institutů, které umožňují policii plnit jednu z jejích základních činností tj. získávání informací. Osoba, kterou policie vyzve k podání vysvětlení, se nemůže sama rozhodnout o tom, zda žádosti vyhoví. Po osobě nesmí být požadováno vysvětlení v případě, pokud má státem uznanou povinnost mlčenlivosti a není jí zproštěna, popřípadě může odmítnout podat vysvětlení v případě způsobení sobě nebo osobě blízké nebezpečí trestního postihu, nebo postihu za správní delikt.

Podání vysvětlení podle zákona o policii není součástí trestního a ani správního řízení. Je ovšem důležité v tom smyslu, že umožňuje efektivně zahájit správní, popřípadě i trestní řízení.

Při podání vysvětlení podle zákona o policii, musí být osobě podávající vysvětlení umožněno využití právní pomoci, přesto, že to není v § 61 zákona o Policii České republiky zmíněno. Vyjádřil se k tomu ovšem velmi jasně ústavní soud nálezem II. ÚS 98/95:

Stěžovatel se svým návrhem domáhal vydání rozhodnutí, kterým by Ústavní soud vyslovil, že postupem policejního orgánu Okresního ředitelství Policie ČR v Teplicích, kterým bylo zabráněno návrhovateli využít práva na právní pomoc při podávání vysvětlení ve smyslu § 12 zák. č. 283/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen zák. č. 283/1991 Sb.), bylo porušeno ústavně zaručené právo na právní pomoc uvedené v čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Na odůvodnění svého návrhu uvedl, že byl předvolán na 6. 3. 1995 k podání vysvětlení dle § 12 zák. č. 283/1991 Sb., a dne 3. 5. 1995 byl k němu předveden, přestože žádal, aby byl přítomen jeho advokát, na základě již uzavřené

⁶³Zákon č. 273/2008 Sb. O Policii České republiky.

smlouvy o poskytování právní pomoci. Advokátovi však nebylo umožněno se vysvětlení zúčastnit s odůvodněním, že zák. č. 283/1991 Sb., nemá takové ustanovení, které by ukládalo orgánům policie povinnost umožnit poskytnutí právní pomoci osobě, která má podat vysvětlení, a dále s tím, že advokát má místo až v trestním řízení ve smyslu příslušných ustanovení trestního řádu. Dále stěžovatel zdůraznil, že se dovolával čl. 2 odst. 2 a čl. 37 odst. 2 Listiny a poukazoval na rozdíl mezi poskytnutím právní pomoci obhájcem v trestním řízení a advokátem na základě smlouvy o poskytování právní pomoci. Kromě porušení čl. 37 odst. 2 a čl. 2 odst. 2 Listiny dovozoval taktéž porušení čl. 4 odst. 2 a čl. 2 odst. 3 Listiny.

Okresní ředitelství Policie ČR v Teplicích se k návrhu písemně nevyjádřilo, ačkoliv mu byl návrh řádně doručen dne 23. 6. 1995, později u jednání prostřednictvím svého ředitele navrhlo zamítnutí návrhu s odůvodněním, že ze znění § 12 zák. č. 283/1991 Sb., neplyne povinnost advokáta zajistit, protože se nejedná o trestní řízení, čemuž také odpovídá rozsah poučovací povinnosti poskytované osobě předvolané k podání vysvětlení a konečně i skutečnost, že vysvětlení je vázáno právě na osobu, která má vysvětlení poskytnout. Ústavní soud přezkoumal návrh stěžovatele, jakož i připojený spis Okresního ředitelství Policie ČR v Teplicích, spolu s předvolávkou na 6. 3. 1995, předloženou stěžovatelem, a po doplnění dokazování výsledkem JUDr. J. H., ředitele Okresního ředitelství Policie ČR v Teplicích; nadporučíka J. N.; JUDr. J. S., kteří shodně uvedli, že byl opakovaně odmítnut požadavek na zastoupení stěžovatele advokátem při podání vysvětlení, ke kterému byl předvoláván, dospěl k závěru, že Okresní ředitelství Policie ČR v Teplicích, jakožto orgán veřejné moci, svým postupem, spočívajícím v zabránění využití práva na právní pomoc stěžovateli, v souvislosti s podáním vysvětlení porušilo čl. 37 odst. 2 Listiny, v němž se výslovně uvádí, že každý má od počátku řízení právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to proto, že podmínka řízení je ve věci podání vysvětlení dána naplněním znaku řídicího postavení okresního ředitelství policie jakožto orgánu, který se na postupu podílel. Tímto svým postupem Okresní ředitelství Policie ČR v Teplicích ve svých důsledcích porušilo též čl. 1 a dále čl. 2 odst. 2 spolu s odst.

3 Listiny a stejně tak čl. 1, čl. 2 odst. 1, 3 a 4 Ústavy, zakotvující princip primátu občana nad státem. Na uvedeném nic nemění nedostatek výslovné právní úpravy v zák. č. 283/1991 Sb., týkající se zastoupení při podání vysvětlení z důvodu zcela jasné úpravy, obsažené na úrovni norem nejvyšší právní síly, tj. Listiny a Ústavy. Navíc námitka nedostatku výslovné právní úpravy, jako důvod pro odmítnutí práva na právní pomoc, odpovídá čistě pozitivistickému nazírání na právo, které rovněž nekoresponduje s požadavkem právního státu, jemuž jsou vlastní i přirozenoprávní tendence (srov. např. preambule Listiny nebo čl. 85 odst. 2 Ústavy). Zcela na závěr Ústavní soud z opatrnosti výslovně uvádí, že právo na právní pomoc při podání vysvětlení neznamená povinnost policie advokáta v každém případě zajistit, ale pouze povinnost toto zastoupení umožnit.

Pokud jde o navrhovatelem tvrzené porušení čl. 4 odst. 2 Listiny, kde se praví, že meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou upraveny pouze zákonem, pak toto ustanovení nemohlo být pojmově dotčeno za situace, kdy tu bližší zákonná úprava, týkající se základního práva na právní pomoc při poskytování vysvětlení, chybí (srov. zák. č. 283/1991 Sb.).

Podání vysvětlení podle trestního řádu

Policejní orgán je oprávněn k objasnění a prověření skutečností, které důvodně nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin vyžadovat podle § 158 odst. 3 TrŘ vysvětlení od fyzických nebo právnických osob a státních orgánů.

O obsahu podání vysvětlení, dle § 158 odst. 6 TrŘ, které nemá povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu je sepsán úřední záznam. Jeho použití před soudem jako důkazu, zákon výslovně vylučuje. Což znamená, že čtení záznamu v hlavním líčení nebo hodnocení věrohodnosti výpovědi podle tohoto záznamu či konfrontování obviněného s jeho obsahem je v hlavním líčení vyloučeno.

Úřední záznam podle § 158 odst. 6 TrŘ je sepisován policejním orgánem, osoba podávající vysvětlení podle tohoto paragrafu trestního řádu, nemá povinnost tento záznam podepisovat, k čemuž policejním orgánem nemůže být nucena.

Pro státního zástupce musí být úřední záznam podle výše uvedeného paragrafu dostatečně věrohodným a dostatečným podkladem pro jeho vlastní rozhodnutí.⁶⁴

⁶⁴Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1 vydání. Praha:

Jednu z možností využití podání vysvětlení jako důkazu při hlavním líčení představuje § 158 odst. 9 trestního řádu, kdy za podmínek § 158a trestního řádu má povahu neodkladného a neopakovatelného úkonu. Jedná se především o podání vysvětlení svědka mladšího patnácti let, nebo osoby, u které je schopnost správného vnímání a zapamatování či reprodukování snížena, nebo jsou její schopnosti správně si zapamatovat nebo reprodukovat jsou z důvodu jejich psychického stavu pochybnosti. Při předpokladu delší doby trvání prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání, zvláště v případě, kdy není zjištěna osoba, u které je odůvodněný předpoklad, že trestný čin spáchala a v důsledku toho hrozí ztráta důkazní hodnoty výpovědi, lze jako neodkladný a neopakovatelný úkon vyslechnout i osobu, které výpověď má podle odůvodněného předpokladu rozhodující význam pro trestní stíhání, popřípadě, že by na tuto osobu mohl být vyvíjen pro její výpověď nátlak nebo hrozí nebezpečí, že bude jiným způsobem ovlivněna její výpověď.

Podání vysvětlení po novelizaci trestního řádu účinné od 2012

Po novele zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, účinné od 1.1. 2012 došlo k určitým změnám, co se týká podání vysvětlení podle § 158 odst. 3 a 6 trestního řádu. Tyto změny jsou vnímány pozitivně a to z pohledu rychlosti trestního řízení, odpovědnosti osoby podávající vysvětlení podle výše uvedených paragrafů i co se týče celkového zatížení případných svědků, kdy docházelo k neustálému opakování výslechnů, někdy i v poměrně časově dosti vzdálených časových intervalech, kdy došlo k určitému časem podmíněnému vymazání paměťové stopy. Této situace pak mohli využívat obhájeři obžalovaných v hlavním líčení k napadání věrohodnosti výpovědi svědků, kdy se opírali o určité nesrovnalosti, které mnohdy vznikly neustálým opakováním výpovědi s časovými odstupy. Nebylo výjimkou, že svědek podával výpověď i pětkrát nebo šestkrát, dřív než došlo k průběhu hlavního líčení.

Při podávání vysvětlení podle § 158 odst. 3 a 6 trestního řádu jsou osoby podávající toto vysvětlení řádně poučeny policejním orgánem v rozsahu obdobném poučení svědka s obdobnými důsledky. Jeví se tedy ne zcela logické nemoci použít úřední záznam o podaném vysvětlení jako důkaz, nebo alespoň

Leges 2009 s.705

nemít možnost výpověď svědka u hlavního líčení s dřívějším tvrzením z úředního záznamu konfrontovat.

Využití úředních záznamů, se do trestního řádu dostalo spolu se zavedením zkráceného přípravného řízení a zjednodušeného řízení podle § 314b TrŘ, kdy však šlo pouze o méně závažné trestné činy, kdy horní sazba nepřevyšovala tři roky, při splnění dalších zákonných podmínek, v tomto případě podle ustanovení § 314d odst. 2 TrŘ může soud, se souhlasem státního zástupce a obviněného, přečíst úřední záznamy o vysvětlení osob a dalších provedených úkonech (§ 158 odst. 3 a 6 TrŘ). V novele trestního řádu, je při zachování ustanovení § 314d odst. 2 TrŘ, princip využití úředního záznamu o podání vysvětlení zákonodárcem rozšířen i pro zvýšenou hranici trestní sazby, kdy se může za dodržení zákonných podmínek konat zkrácené přípravné řízení a zároveň v ustanovení § § 158 odst. 6 TrŘ zakotvil možnost užití úředního záznamu jako důkazu při řízení před soudem, při zachování zákonných podmínek. Podmínky využití úředního záznamu o podaném vysvětlení jako důkazu u soudu jsou uvedeny § 211 odst. 6 TrŘ. Plyne z nich, že se souhlasem státního zástupce a obžalovaného lze číst i úřední záznamy o vysvětlení osob a provedení dalších úkonů podle § 158 odst. 3 a 6 TrŘ. Jedná se především o rozšíření možnosti čtení úředních záznamů, kdy dříve byla tato možnost dána pouze dle § 314d odst. 2 TrŘ. a to za stejných podmínek. Omezující je ovšem, že využití možnosti předčtení úředního záznamu o podaném vysvětlení je závislé na přítomnosti obviněného u hlavního líčení. Je škoda, že nebyla dána obdobná možnost jako v případě čtení protokolu o výslechu svědků podle § 211 odst. 1 TrŘ, kdy je možno čtení tohoto výslechu i v tom případě, kdy se obžalovaný, přesto že byl řádně předvolán, k hlavnímu líčení bez omluvy nedostaví nebo se bez vážného důvodu z jednací síně vzdálí. Souhlas obžalovaného s přečtením protokolu o výslechu svědka není třeba, stačí souhlas státního zástupce. K tomu, že nebudou narušena práva obviněného, slouží postup, kdy čtení úředních záznamů bude možné jen s jeho souhlasem a v případě, že k jejich obsahu nemá výhrady.

Ovšem i při využití úředních záznamů jako důkazů u hlavního líčení, platí, že takový důkaz nesmí mít určující význam pro odsouzení, což plyne z judikatury Evropského soudu pro lidská práva ve smyslu čl. 6 odst. 3 Úmluvy o ochraně

lidských práv a základních svobod.⁶⁵

Možnosti výslechu v přípravném řízení

Možnost podání vysvětlení nebo výslechu svědka v přípravném řízení je odvislé i od právní kvalifikace skutku a typu vedeného přípravného řízení.

Pro standartní přípravné řízení platí možnost výslechu pro pět případů uvedených v § 164 odst. 1 TrŘ

- jde o neodkladný nebo neopakovatelný úkon,
- jde o výslech osoby mladší patnácti let,
- jde o výslech osoby, jejichž psychický stav budí pochybnost o schopnosti správně a úplně vnímat, zapamatovat si, reprodukovat,
- je dáno podezření, že na svědky by mohl být činěn nátlak,
- předpokládá se delší doba trvání vyšetřování a z toho vyplývající obavy ze ztráty důkazní hodnoty výpovědi svědka.

V rozšířeném přípravném řízení, které se koná u trestných činů, kdy v prvním stupni rozhoduje krajský soud podle § 169 odst.1 neplatí omezení výslechu podle podmínek uvedených ve standartním přípravném řízení. Možnost výslechu je omezena pouze rozsahem dokazování potřebným pro podání obžaloby nebo jiného rozhodnutí.

Zkrácené přípravné řízení je vedeno v nejjednodušších trestních věcech. V jeho průběhu je možné mimo výslechu svědka jako úkonu neodkladného a neopakovatelného, podat pouze vysvětlení.

Další možností výslechu svědků v přípravném řízení je po zahájení trestního stíhání, kdy pokud byly před zahájením trestního stíhání provedeny výslechy svědků podle § 158 odst. 9 TrŘ s návazností na § 158a TrŘ jako neodkladné a

⁶⁵ <http://www.epravo.cz/top/clanky/co-je-noveho-v-trestnim-radu-od-112012-iii-cast-80514.html>

neopakovatelné úkony, tak lze-li takové úkony opakovat i po zahájení trestního řízení, policejní orgán je na návrh obviněného za umožnění jeho účasti, nebo účasti advokáta provede nebo jej poučí domáhat se osobního výslechu takového svědka před soudem.

Mezi zajišťovací úkony, které je možné vykonat v přípravném řízení patří:

- ✓ domovní prohlídka,
- ✓ osobní prohlídka,
- ✓ prohlídka jiných prostor a pozemků.

Tyto úkony je možné vykonat při současném dodržení všech ustanovení trestního řádu, pouze po předchozím výslechu toho, u koho má být takový úkon vykonán. Výjimku z předchozího výslechu tvoří pouze případ, kdy věc nesnese odkladu a výslech nelze provést okamžitě.⁶⁶

Výslech znalce v přípravném řízení

Výslechem znalce se v trestním řádu zabývá § 108 odst. 3, který uvádí, že „*V přípravném řízení lze od výslechu znalce upustit, nemá-li policejní orgán ani státní zástupce o spolehlivosti a úplnosti písemně podaného znaleckého posudku pochybnosti.*“⁶⁷

Výslech v průběhu vazebního zasedání

Za výslech v přípravném řízení lze považovat i výslech při vazebního zasedání § 73d TrŘ, kdy v průběhu vazebního zasedání podle § 73g odst. 2 TrŘ, je po vyjádření státního zástupce, obviněného a jeho obhájce na provedení šetření potřebných pro rozhodnutí o vazbě, obviněný vyslechnut předsedou senátu a v přípravném řízení soudcem ke všem okolnostem podstatným k rozhodnutí o vazbě.⁶⁸

Specifika trestního řízení dětí a mládeže

Přijetím zákona č. 218/2003 Sb. O soudnictví ve věcech mládeže, došlo k

⁶⁶ 141/1961 Sb. o trestní řízení soudním § 84

⁶⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1 vydání. Praha: Leges 2009 s.655

⁶⁸ 141/1961 Sb. o trestní řízení soudním

specifické úpravě řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, které se dopustily činu jinak trestného. Toto řízení je upraveno v Hlavě III zákona o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSM“) a je pojato jakožto řízení netrestní. Soud pro mládež postupuje ve smyslu § 96 ZSM podle zákona č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“), pokud ZSM nestanoví jinak. Tím se tato úprava výrazně liší svou filozofií i konkrétními procesními instituty od řízení ve věcech mladistvých, které je řízením trestním. Taková úprava řízení ve věcech dětí by měla odrážet zvláštní přístup k nejmladším delikventům, tak aby byl naplněn účel ustanovení § 1 odst. 2 ZSM, zejména aby bylo pozitivně působeno na osobnost dítěte.

Pokud se dítě mladší patnácti let dopustí činu jinak trestného, nastává zvláštní situace ve vztahu k řízení o tomto činu. Je nepochybné, že toto řízení se rozpadá do dvou fází. První fáze není upravena v Hlavě III ZSM, proto se na ni použijí dle zásady speciality § 1 odst. 3 ZSM ustanovení zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád. Na tuto fázi navazuje fáze druhá, kterou je řízení ve věcech dětí mladších patnácti let podle Hlavy III ZSM před soudem pro mládež.

V první fázi orgány činné v trestním řízení postupují podle trestního řádu a prověřují, jestli se dítě mladší patnáct let dopustilo svým jednáním protiprávního činu. Orgán činný v trestním řízení vykonává ve věci všechny úkony tak, aby bylo možno učinit závěr, že se dítě dopustilo činu jinak trestného, resp. aby bylo možno označit pachatele tak, jak je vymezeno v § 158 TrŘ, jak to vyplývá ze zásady oficiality § 2 odst. 4 TrŘ a zásady legality § 2 odst. 3 TrŘ.

Řízení se tedy rozpadá na dvě části, při čemž u první se jedná o přípravné řízení trestní, které předchází řízení občanskoprávnímu, samotnému řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, které je netrestní. Toto přípravné řízení je specifické a není možno ho zařadit k jiným typům přípravného řízení (zkrácené, standartní, rozšířené), protože se samo nerozpadá do dvou částí (postup před zahájením trestního stíhání a vyšetřování), ani není samostatně upraveno (zkrácené přípravné řízení), ale končí rozhodnutím policejního orgánu nebo státního zástupce podle § 159a odst. 1 TrŘ nebo § 159a odst. 2 TrŘ. Ve fázi prověřování nedochází k zahájení trestního stíhání podle § 160 TrŘ a k fázi vyšetřování, jak je tomu u mladistvých.

I když se defakto jedná o dvě fáze jednoho řízení a tyto na sebe bezprostředně

navazují a jsou do jisté míry na sobě závislé, de iure nejsou tyto dvě fáze integrální součástí jednoho řízení.

První fáze je specifickým přípravným řízením trestním a druhá fáze nesporným řízením občanskoprávním. V přípravném řízení se vyhledávají a provádějí důkazy podle trestního řádu a tyto mohou být vykonány v řízení před soudem mládeže jakožto důkazy listinné a zpravidla tak i budou, zejména pokud je účastníkem řízení i státní zastupitelství dle § 91 odst. 1 ZSM nebo pokud si soud pro mládež dle § 129 odst. 2 o.s.ř. takový důkaz vyžádá k předložení. Před soudem pro mládež je možno použít i výslechy svědků, stejně jako úřední záznam o podání vysvětlení, jako listinné důkazy dle § 129 o.s. ř.

U některých soudů se dokazování trestním spisem provádí, jinde se provádí úplné dokazování skutečností až před soudem, tzn., že se předvolávají svědci i osoby mladší patnácti let. Někde není osoba mladší patnácti let před soudem vyslýchána vůbec a vychází se z její výpovědi v přípravném řízení, což za situace, kdy většinou je takový výslech prováděn bez přítomnosti advokáta, resp. opatrovníka, neboť tito bývají ustanoveni povětšinou až pro řízení před soudem – pak je takováto praxe použití důkazu v sankčním řízení dle Hlavy III ZSM mnohem přísnější než v případech mladistvých či dokonce dospělých obviněných.

Důkazy získané v přípravném řízení s největší pravděpodobností použity budou (ale nemusí být) a soud pro mládež z nich bude vycházet při rozhodování o uložení nejvhodnějšího opatření, protože prvořadým zájmem je rychlost řízení a adekvátnost opatření. Přípravné řízení trestní, které předchází řízení před soudem pro mládež ve věci dítěte mladšího patnácti let, pak sehrává roli obdobnou jako standardní přípravné řízení v případě mladistvého.

Nedostatek právní pomoci v přípravném řízení ve věcech dětí mladších patnácti let

Řízení ve věcech dětí, jak je uvedeno výše, je rozděleno na dvě relativně samostatné části. Ve věcech mladistvých se jedná o řízení trestní, kdy se použijí ustanovení § 36 an. ZSM jakožto ustanovení speciální k trestnímu řádu. Prověřování ve věcech mladistvých a dětí mladších patnácti let je v obou případech stejné (krom zkráceného přípravného řízení), až na to, že ve věcech dětí nedojde k zahájení trestního stíhání. Přípravné řízení končí v momentu, kdy

vyvstane důvodné podezření nebo kdy je prokázáno, že se činu jinak trestného dopustilo trestně neodpovědné dítě mladší patnácti let. Tomuto momentu předcházejí standardní úkony orgánu činného v trestním řízení podle trestního řádu.

Mladiství musí mít podle § 42 odst. 2 ZSM obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle ZSM nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže vytváří specifický důvod nutné obhajoby, kdy její počátek je tak zákonem posunut v přípravném řízení hluboko před zahájení trestního stíhání.

Praxe zastává názor, že pokud úkony bezprostředně směřují k usvědčení či ztotožnění mladistvého jakožto pachatele konkrétního provinění je na místě, aby měl obhájce již od počátku provádění těchto úkonů. Je proto volen takový praktický postup, že v případech, kdy byl mladistvý zadržen (předveden) jako podezřelá osoba, respektive od momentu, kdy byl policejním orgánem vyslýchán k jednání, kterého se měl podle skutečností zjištěných policejním prověřováním dopustit, je již zajišťována účast obhajoby. Vezměme například situaci, kdy mladiství podává před zahájením trestního stíhání vysvětlení dle § 158 odst. 6 TrŘ a v rámci něho je zjištěno, že se měl dopustit provinění – orgán činný v trestním řízení je pak povinen přerušit úkon a poučit mladistvého o možnosti zvolit si obhájce. Ochrana mladistvého, ve smyslu nároku na právní pomoc, je umocněna ještě tím, že obhájce musí mít od provedení úkonů neodkladných a neopakovatelných. To neplatí, pokud jsou naplněny kumulativně dvě podmínky, a to, že není možno provedení úkonu odložit a zároveň zajistit vyrozumění obhájce. Právo na nutnou obhajobu náleží mladistvému již před zahájením trestního stíhání, tedy ještě před fází vyšetřování, a vychází z předpokladu, že mladistvý nedosáhl takových schopností, aby se mohl náležitě, samostatně hájit.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže nezná institut nutné obhajoby dítěte v trestním řízení. Upravuje jenom právní pomoc v řízení před soudem pro mládež, které je řízením občanskoprávním. Podle § 91 odst. 2 ZSM je v řízení občanskoprávním před soudem pro mládež advokát opatrovníkem dítěte mladšího patnácti let. Advokáta ustanoví soud pro mládež poté, co bylo řízení v smyslu § 90

ZSM před ním zahájeno. Tato obhajoba se svou povahou blíží institutu nutné obhajoby v trestním řízení, avšak má svá specifika, na kolik advokát nevystupuje jakožto obhájce obviněného, nýbrž jako opatrovník dítěte v nesporném řízení dle části III Hlavy V Občanského soudního řádu.

Pokud orgány činné v trestním řízení mají za to, že se dítě dopustilo protiprávního činu, ale toto jejich přesvědčení ještě nedosáhlo takové kvality, aby mohlo být rozhodnuto o odložení věci dle § 159a odst. 1 TrŘ, anebo § 159 odst. 2 TrŘ, provádějí podle § 158 odst. 1 TrŘ všechna opatření a šetření tak, aby byla zjištěna osoba pachatele. Pokud by jím byl dle názoru orgánu činných v trestním řízení mladiství, tak tu nastupuje jeho právo na nutnou obhajobu, pokud se však jedná o dítě mladší patnácti let, toto právo nemá. Tak se v praxi může stát, že dítě podává vysvětlení v době, kdy orgán činný v trestním řízení již pojal důvodné podezření, že takové dítě se dopustilo činu jinak trestného. Nebo dokonce může dojít k „vytěžení svědka“ při vyšetřovacím pokusu, kdy dítě demonstruje na figuríně, jak došlo k újmě poškozeného.

V přípravném řízení dítěti mladšímu patnácti let nepřináleží právo nutné obhajoby.

Zákonná úprava umožňuje dítěti dosáhnout na obligatorní právní pomoc až v momentu, kdy je jednání, kterým se dopustilo činu jinak trestného, předmětem řízení před soudem pro mládež. Dochází k absenci právní pomoci dítěti, které je podezřelé (ještě ne důvodně, resp. není ještě označeno za pachatele) ze spáchání protiprávního činu. Tato skutečnost se jeví jako nedostatek právní úpravy, protože nemožnost obligatorně dosáhnout na právní pomoc v přípravném řízení je v rozporu s účelem zákona vymezeným v § 1 odst. 2 ZSM a se základní zásadou specifického přístupu k mládeži dle § 3 odst. 4 ZSM. Tento nedostatek se jeví o to markantnější, pokud si uvědomíme, že takové přípravné řízení se může vést několik měsíců, může být provedeno množství úkonů a může být dítě samo přímo konfrontováno s orgány činnými v trestním řízení.

Tak, jak se předpokládá u mladistvého, že jeho rozumové schopnosti nejsou na tolik vyspělé, aby se mohl náležitě samostatně hájit, tak tato premisa by měla dvojnásob platit v případě dítěte mladšího patnácti let.

Případný argument, že postačí přítomnost pracovníka orgánu sociálně právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“), je lichý, na kolik tyto osoby nemají dostatečné

právní vzdělání a tím nemůžou substituovat přítomnost advokáta. Jejich funkce v trestním řízení je funkcí sociální a ne právní, tudíž komplementární. Proto taky mladiství dosáhne při provádění úkonu v trestním řízení kromě přítomnosti pracovníka OSPODu na přítomnost obhájce – a to zvoleného nebo přiděleného ex offo.⁶⁹

5. Srovnání s vybranou zahraniční literaturou

Slovensko

Novelou trestního řádu v roce 2002 byl na Slovensku z trestního řádu vypuštěn institut prověřování. Prověřování se ukázalo jako zbytečně komplikované z

⁶⁹ MAROŠ, Matiaško. Nad povahou přípravného řízení ve věcech dětí mladších patnácti let a k absenci právní pomoci v tomto řízení. *Trestní právo: Odborný časopis pro trestní právo a obory související*. 2008, roč. 12, č. 3, s. 24-30. ISSN 1211-2860.

důvodu, že v rámci prověřování bylo nutné zjistit skutečnosti důvodně nasvědčující tomu, že byl, spáchám trestný čin. Mnohdy bylo zjišťování těchto skutečností spojeno s časově náročným prověřováním. V rámci prověřování měly procesní hodnotu pouze neodkladné a neopakovatelné úkony, ostatní úkony procesní hodnotu postrádaly a bylo, je nutné opakovat. Odstraněním tohoto stavu nastala situace, kdy po obdržení trestního oznámení je provedeno před zahájením trestního stíhání formálně právní posouzení tohoto oznámení a ve lhůtě do 30 dnů je nutno učinit rozhodnutí, jsou - li dány podmínky například k zahájení trestního stíhání. Jedná se o bývalý institut zahájení trestního stíhání ve věci. Po zahájení trestního stíhání jsou poté provedeny všechny potřebné úkony, předpokládané trestním řádem.

Dá se říct, že slovenská úprava je v oblasti přípravného řízení jednodušší a přehlednější, nežli úprava česká.

Policista má na rozhodnutí, zda zahájí jiné trestní stíhání či učiní jiné rozhodnutí již výše uvedenou lhůtu 30 dní. Jsou - li pro to podmínky, zahájí policista trestní stíhání „ve věci“ a úkony v rámci tohoto trestního stíhání provedené mají již procesně právní relevanci.

Ve zkrácené formě slovenského trestního řízení vidím oproti české úpravě rozdíl především ve lhůtě, kdy je možné vést zkrácené přípravné řízení, tato lhůta je dva měsíce od okamžiku sdělení obvinění konkrétní osobě. Se souhlasem prokurátora, může policejní orgán pokračovat i po uplynutí této lhůty, v jednotlivých úkonech zkráceného trestního řízení.

Dále je ve slovenském trestním řádu i forma jakéhosi „super rychlého řízení“, které se týká případů, kdy osoba zadržena jako podezřelá při spáchání přečinu, nebo zastížená na útěku, která nebyla propuštěna na svobodu, je předána nejpozději do 48 hodin od zadržení soudu spolu s obžalobou a se spisem.⁷⁰

Polsko

Nová Polská úprava trestní kodifikace je výsledkem několikaleté intenzivní, důsledné a koncepční práce skupiny předních polských trestně právních expertů. V této nové polské úpravě je otázka postavení a role přípravného řízení v trestním

⁷⁰SVATOŠ, Roman Přípravné řízení trestní ve Slovenské republice In: Trestněprávní revue – [Praha]. – ISSN 1213-5313. – roč. 5, č. 12 (2006), s. 355-361.

řízení a k jeho vztahu k řízení před soudem jednou z klíčových koncepčních otázek.

V jednotlivostech se jedná o zjednodušení a urychlení řízení, posílení garancí zájmu stran a z tohoto hlediska i zásadní vyrovnání postavení podezřelého a poškozeného, rozšíření podílu soudu zejména plnění kontrolních funkcí a konečně rozšíření dozoru prokurátora nad činností jiných orgánů. To vše je vsazeno do rámce trestně právních zásad, ústavou a mezinárodními konvencemi garantovaných práv a svobod osob a trendů světového a zejména evropského vývoje trestního práva procesního.

V polském přípravném řízení jsou rozlišeny dvě alternativní formy přípravného řízení: *vyšetřování a vyhledávání*.

Vyšetřování se koná obligatorně ve všech případech zločinů a přečinech, které trestní řád taxativně vypočítává, a je-li podezřelým funkcionář bezpečnostního sboru. Fakultativně se vyšetřování koná o dalších přečinech v případech kdy tak rozhodne prokurátor.

Vyhledávání provádí policie ve věcech, kde není obligatorní vyšetřování, pokud si jej nevyhradil prokurátor.

Na závěr je třeba se zmínit o postavení prokurátora v polském přípravném řízení kdy prokurátor sám provádí formu přípravného řízení v nejdůležitějších a náročnějších trestných činech a má i dominantní postavení ve vztahu k policii s jeho na jedné straně atrakčním právem na druhé straně právem pověřovat policii i úkony, které jsou v jeho kompetenci.⁷¹

6. Závěr

Dokazování představuje hlavní roli v trestním řízení a při procesu vyšetřování a trestání trestných činů. Síla důkazů a jejich kvalita, které jsou poskytnuty soudu v rámci trestního řízení, je často zásadní a ovlivňuje i konečný rozsudek v dané

⁷¹PIPEK, Jiří Přípravné řízení v nové polské kodifikaci trestního řízení In: Právní rozhledy : Časopis pro všechna právní odvětví – [Praha]. – ISSN 1210-6410. – roč. 8, č. 4 (2000), s. 152-157.

věci. Pokud má soud v hlavním líčení důkazy slabé, kdy není možné obžalovanému plně prokázat vinu bez důvodných pochybností, není možné jej odsoudit a musí být osvobozen. Trestní řízení obsahuje širokou možnost dokazování, z tohoto důvodu jsem se ve své diplomové práci zaměřil pouze na přípravné řízení a v něm na dokazování prostřednictvím výsledku. Celou práci jsem rozdělil na několik kapitol, kdy v úvodních kapitolách jsem se zaměřil především na dokazování a výsledky v obecné rovině, těžištěm práce je kapitola „Specifika výsledku v přípravném řízení“, ve které se věnuji podrobněji, jak přípravnému řízení, tak i výsledkům a podáním vysvětlení od před procesního podání vysvětlení podle policejního zákona, tak i podáním vysvětlení a výsledku podle trestního řádu. V částech „Výslech jako důkazní prostředek“ a „Specifika výsledku v přípravném řízení“ jsem použil podle mého názoru dvě zajímavá rozhodnutí Ústavního soudu, kdy v usnesení⁷² podle mého názoru bez důvodu dochází k omezení práva svědka na přítomnost právního zástupce při výsledku podle trestního řádu, pod záminkou že by mohl neverbálně ovlivňovat jeho výslech, kdežto v nálezu⁷³, kdy se jedná o podání vysvětlení na policii tudíž o dokument pro další trestní řízení, podle trestního řádu nepoužitelný je v nálezu uvedena nutnost přítomnosti právního zástupce. Tento postup Ústavního soudu, osobně považuji za ne zcela průhledný a znevýhodňující pro osoby v podávající vysvětlení či svědectví.

Do určité míry, lze uvítat novelu trestního řádu, účinnou od 1.1.2012 kdy je možno za určitých podmínek uvedených v trestním řádu u hlavního líčení přečíst podání vysvětlení, které osoba podala podle § 158 odst.6 TrŘ (se souhlasem státního zástupce a obviněného § 211 odst. 6 TrŘ) Přesto však mně připadá hlavně v případě svědka, české trestní řízení dosti zatěžující, kdy jak uvádím výše v práci, je několikrát vyslýchán k téže věci, kdy jeho výpověď může ovlivnit i jisté vymazání paměťové stopy a z toho důvodu i k jistým změnám ve znění výpovědi, kdy se o tyto odchylky můžou opírat při napadání věrohodnosti svědeckých výpovědí. Ovšem ani v případě podezřelého (obviněného) není, jak se domnívám žádoucí výslech z důvodu zjištění objektivní pravdy několikrát opakovat, většinou jak mám zkušenosti, tak v prvním výsledku či podání vysvětlení, je výpověď často nejbližší skutkovému ději, který má být formou

⁷² II.ÚS 174/98 ze dne 22.02.2000

⁷³ II.ÚS 98/95 ze dne 05.06.1996

výslechu zachycen, v pozdějších fázích již častěji dochází k účelovému zkreslování děje a skutečností důležitých pro posouzení skutku.

Jsem si vědom, že tato práce nemůže obsáhnout všechny praktické a teoretické problémy které dané téma představuje, přesto jsem se pokusil pozastavit a zaměřit především na aspekty, kdy se domnívám, že by v našem trestním řádu mohly být změněny, jak již z důvodu spolehlivého zjištění a potrestání trestných činů, tak i šetření svědků a poškozených kdy by na ně nebyla kladena taková zátěž z důvodu účasti na trestním řízení tak i rychlosti a ekonomičnosti trestního řízení.

Anotace

Mezi důležité součásti trestního řízení patří proces dokazování, v České republice je upraven zákonem č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (dále jen trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. V trestním řízení je snaha orgánů činných v trestním řízení pomocí důkazních prostředků a jejich prostřednictvím získaných důkazů objasnění vyšetřovaných skutků a prostřednictvím důkazů zrekonstruovat celý jeho průběh.

Trestní řád poskytuje orgánům činným v trestním řízení řadu důkazních prostředků, mezi nimiž čelní místo zastává a v minulosti i zastával výslech. Vzhledem k tomu, že výslech patří mezi nejstarší důkazní prostředky, prošel dlouhým vývojem, kdy z důvodu působení na vyslýchaného, byly do jeho průběhu zařazeny poznatky z různých vědních oborů. Jde především o obory z oblasti psychologie, forenzní psychologie, viktimologie a kriminalistiky.

Celé trestní řízení je široký pojem, z tohoto důvodu jsem se ve své diplomové práci zaměřil pouze na přípravné řízení a v něm na dokazování prostřednictvím výslechu. Celou práci jsem rozdělil na několik kapitol, kdy v úvodních kapitolách jsem se zaměřil především na dokazování a výslechy v obecné rovině, těžištěm práce je kapitola „Specifika výslechu v přípravném řízení“ ve které se věnuji podrobněji jak přípravnému řízení, tak i výslechům a podáním vysvětlení od před procesního podání vysvětlení podle policejního zákona, tak i podáním vysvětlení a výslechu podle trestního řádu.

V diplomové práci se zmiňuji o novele trestního řádu účinné od 1.1.2012 kdy je možno za určitých podmínek uvedených v trestním řádu u hlavního líčení přečíst podání vysvětlení které osoba podala podle § 158 odst.6 tr.řádu (se souhlasem státního zástupce a obviněného § 211 odst. 6 tr.řádu) Přesto však mě připadá hlavně v případě svědka, české trestní řízení dosti zatěžující, kdy jak uvádím výše v práci je několikrát vyslýchán k téže věci, kdy jeho výpověď může ovlivnit i jisté vymazání paměťové stopy a z toho důvodu i k jistým změnám ve znění výpovědi kdy se o tyto odchylky můžou opírat při napadání věrohodnosti svědeckých výpovědí.

Abstract

The process of proving belongs to important parts of criminal proceedings, in the Czech Republic it is provided by the law n. 141/1961 of Code about criminal legal proceedings (next simply Code of Criminal) as amended by later regulations. In the criminal proceedings there is effort of authorities participating in criminal proceedings to solve the investigated acts with help of proof means and via them gained proves and to reconstruct its whole progress via these proves.

The Code of Criminal provides to authorities active in criminal proceedings range of proof means. The leading position among them belongs and in past belonged to interrogation. Considering that interrogation belongs to the oldest proof means, it had a long development, so from the reason of having some effect on the interrogated person there were pieces of knowledge from different science branches incorporated to its proceeding. These branches are primarily from the field of psychology, forensic psychology, victimology and criminalistics.

The whole criminal proceedings are broad term, from this reason I focused just on preparatory proceedings and proving by interrogation in my diploma work. I divided this work to several chapters. In the preliminary chapters I focused mainly on proving and interrogation in general level, the core of the work is the chapter “Specifics of interrogation in preparatory proceedings”, in which I describe in more details preparatory proceedings as well as interrogations and giving explanations from pre-processional giving the explanation according to police law and also giving the explanation and interrogation according to Code of criminal.

In the diploma work I mention amendment of Code of Criminal active from the 1st January 2012, when it is possible under certain conditions mentioned in Code of Criminal by the main session of the court to read explanation, which was given by the person according to § 158 article 6 of Code of criminal (by the approval of public prosecutor and the accused one § 211 article 6 of Code of Criminal). Nevertheless I find, mainly in case of witness, Czech criminal proceedings excessively burdening. As I mention above, he/she is interrogated several times about the same thing, his/her testimony can influence certain deleting of memory trace and from that reason it can lead to certain changes in wording of testimony, when they can rely on these differences when assaulting credibility of witness testimonies.

Použité zdroje

Odborné publikace

Baxa, J., Šámal, P. In. Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář – díl II.* 5. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005, s. 1462.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní.* 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 784 s. ISBN 978-80-87212-30-1.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: S poznámkami a judikaturou.* 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 1216 s. ISBN 978-80-87212-22-6.

MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní.* 3.přepřac. a doplň. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007
SPURNÝ., Joža. *Psychologie výslechu.* Vyd.1. Praha: Portál, 2003. 120 s. ISBN 80-7178-846-5.

STRAUS, Jiří. *Kriminalistická taktika.* 2. rozšířené vyd. Plzeň: Aleš Čenek, 2008. 291 s. ISBN 978-80-095-6.

Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: *Trestní řád - komentář,* C.H.Beck, 4. vydání, 2002 ,

ŠÁMAL, Pavel, et al. *Trestní řád : komentář.* 6. dopl. a přeprac. vyd. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1168.

KRATOCHV.L, Vladimír; MUSIL, Jan; ŠÁMAL, Pavel. *Kurs trestního práva: Trestní právo procesní.* 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H.Beck, 2007. 1211 s. ISBN 978-80-7179-572-8.

KRATOCHV.L, Vladimír. *Trestní právo hmotné: obecná část.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. 840 s. ISBN 978-80-7400-042-3.

VAVERA , František. *Zákon o policii s komentářem.* 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 400 s. ISBN 978-80-7380-160-1.

VANGELI, Benedikt. *Zákon o Policii České republiky : komentář.* 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, s. 272.

Nett, A.: *Plody otráveného stromu,* Brno: Masarykova univerzita, 1997, str. 43

Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika).* Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.

Fenyk, J. In Císařová, D., Fenyk, J. a kol. *Trestní právo procesní.* 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2006, s. 296.

Nett, A. In Nett, A., Zezulová, J., Vlček, E., Draštík, A. *Trestní právo procesní. Obecná část*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 271.

Odborné články:

SVATOŠ, Roman Přípravné řízení trestní ve Slovenské republice In: *Trestněprávní revue* – [Praha]. – ISSN 1213-5313. – roč. 5, č. 12 (2006), s. 355-361.

PIPEK, Jiří Přípravné řízení v nové polské kodifikaci trestního řízení In: *Právní rozhledy : Časopis pro všechna právní odvětví* – [Praha]. – ISSN 1210-6410. – roč. 8, č. 4 (2000), s. 152-157.

MAROŠ, Matiaško. Nad povahou přípravného řízení ve věcech dětí mladších patnácti let a k absenci právní pomoci v tomto řízení. *Trestní právo: Odborný časopis pro trestní právo a obory související*. 2008, roč. 12, č. 3, s. 24-30. ISSN 1211-2860.

RŮŽIČKA, Miroslav. K otázce procesní samostatnosti policejního orgánu. *Trestněprávní revue*. 2010, č. 2, s. 35-43. ISSN 1213-5313.

Fiala, J.: Pojem důkazu ve smyslu procesním, *Stát a právo*, č. 13, 1967, str. 17-18

Císařová, D. *Předmět dokazování*. *Stát a právo*, 1967, č. 13, s. 93

Právní předpisy a mezinárodní smlouvy:

Evropská úmluva lidských práv a základních svobod

Ústava ČR

Listina základních práv a svobod

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 273/2008 Sb. O Policii České republiky.

Constitutio Criminalis Josephina z roku 1707

Constitutio Criminalis Theresiana z roku 1768

.Würthův zákoník

Glaserův zákoník

Soudní judikatura:

II.ÚS 98/95 ze dne 05.06.1996

II.ÚS 174/98 ze dne 22.02.2000

Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 1 To 29/2002

Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 2 To 191/03

Další prameny:

<http://www.epravo.cz/top/clanky/co-je-noveho-v-trestnim-radu-od-112012-iii-cast-80514.html>

Věcný záměr nového trestního řádu [online]. Ministerstvo spravedlnosti, 2008 [cit. 2011-06-26]. Dostupné z:

<<http://portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=74068>>, bod 8.

